

Identifikacija kroz jezik i prostor na području Komarna

Legeny, Anton

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:493481>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Anton Legeny

Identifikacija kroz jezik i prostor na području

Komarna

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Identifikacija kroz jezik i prostor na području Komarna

Diplomski rad

Student/ica:

Anton Legeny

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Dunja Brozović Rončević

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Anton Legeny**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Identifikacija kroz jezik i prostor na području Komarna** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. ožujak 2021.

Identifikacija kroz jezik i prostor na području Komarna

Sažetak

U ovom radu analizira se proces indentifikacije stanovništva Komárna kroz jezik i prostor. Cilj ovog rada je prikazati dinamičnu i složenu konstrukciju identiteta grada. Pitanje identiteta danas je jedna od aktualnih tema humanističkih i društvenih znanosti. Sam pojam prolazio je kroz različita razmatranja te danas njegov fokus leži na dinamici, procesnosti i kontekstualnosti kao i višedimenzijalnosti i pluralitetu. Prilikom istraživanja ključnu ulogu kod identifikacije igrali su jezik i prostor. Jezik kao neizostavan element ljudskog života igra veliku ulogu u višejezičnom gradu te utječe na stvaranje identiteta građana od malih nogu te je uz to također bitan u poslovnom ali privatnom životu. Iz povjesnih razloga Komárno je dugo vremensko razdoblje pripadao Mađarskoj te se od 1993. godine nalazi u sklopu Slovačke republike. Kao rezultat povjesnih događaja u gradu se mogu pronaći mađarski kipovi i muzeji. Prema tome se otvara pitanje uređenja grada (prostora) kao elementom prikaza pripadnosti određenoj nacionalnosti. Kako je autor rođen u Komárnu te je osobno povezan gradom, u radu se koristi pristup autoetnografije kao jedan od alata za istraživanje. U radu će biti riječ o odrastanju u gradu, o suživotu građana različitih nacionalnosti, ali i o određenim predrasudama i stereotipovima.

Ključne riječi: *Komárno, identitet, jezik, prostor, multikulturalnost*

Identification through language and space in Komarno

Abstract

This thesis analyzes the process of identification of the population of Komárno through language and space. The aim of this thesis is to present a dynamic and complex construction of the identity of the city. The question of identity is one of the current topics in the humanities and social sciences today. The term itself has gone through various considerations and today its focus lies on dynamics, process and contextuality as well as multidimensionality and plurality. Language and space played a key role in the identification. Language as an indispensable element of human life plays a major role in a multilingual city and influences the creation of the identity of citizens from an early age and is also important in business and private life. For historical reasons, Komárno has belonged to Hungary for a long time and has been part of the Slovak Republic since 1993. As a result of historical events, Hungarian statues and museums can be found in the city. Therefore, the question of arranging the city (space) opens up as an element of the representation of belonging to a certain nationality. As the author was born in Komárno and is personally connected to the city, the thesis uses the approach of autoethnography as one of the research tools. The paper will be about growing up in the city, about the coexistence of citizens of different nationalities, but also about certain prejudices and stereotypes.

Key words: *Komárno, identity, language, space, multiculturalism*

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Važnost identiteta	3
1.2. Pristupi identitetu.....	4
1.3. Etničke manjine/većine i identitet	8
1.4. Identifikacija kroz jezik	10
1.5. Prostor u kontekstu stvaranja identiteta	14
2. Metodologija istraživanja.....	19
3. Povjesni kontekst etnojezičnih odnosa u Komárnu.....	21
3.1. Etničke promjene u Slovačkoj	23
4. Komárno – identifikacija kroz jezik.....	27
4.1. Počeci podvojenosti u Komárnu?	28
4.2. Život u slovačko-mađarskom gradu	35
5. Identifikacija kroz prostor	44
6. Zaključak.....	54
7. Literatura	58
8. Prilozi	60
8.1. Slike.....	60
8.2. Transkripti	60

1. UVOD

Komárno je grad koji se nalazi na jugozapadnom dijelu Slovačke i to na samoj granici s Mađarskom. Fizičku granicu između navedenih država čini rijeka Dunav koja je od velike važnosti za obje strane. S druge strane Dunava, u Mađarskoj smješten je grad Komárom koji je zajedno sa slovačkim gradom nekoć činio jedan grad. Danas su gradovi podijeljeni među državama te čine gradsko partnerstvo. Gradsko je partnerstvo međunarodno i/ili međugradsko partnerstvo između dva grada ili općina s ciljem kulturne i gospodarske razmjene. Razlozi za uspostavu gradskih partnerstva mogu biti različiti, primjerice slična povijest, slično ili jednako ime grada, gospodarstvena i zemljopisna sličnost itd.

U ovom ću radu obratiti pozornost samo na slovački grad - mađarski Komárom neće biti u fokusu - kako bih pokušao prikazati na koji način jezik i prostor utječu na samoidentifikaciju stanovništva. Grad je kroz vrijeme pripadao raznim kraljevstvima i državama što je dovelo do dodira različitih kultura, a odrazi toga vidljivi su još danas na materijalnim baštinama grada. Danas Mađari u Komárnu, kao priznata nacionalna manjina čine većinski dio stanovništva (60% 2001. godine) uz Slovake, Čehe, Rome, Srbe i druge nacionalnosti.

Komárno je grad u kojem sam se rodio i u kojem sam živio do pete godine života. Kao dijete bio sam okružen govornicima slovačkog i mađarskog jezika, ali na to nikada nisam obraćao previše pozornosti. Kao dijete dvojezičnost zajednice nisam doživljavao kao osobitost, tada sam to smatrao normalnim. Mnogo sam vremena proveo kod bake u selu Iža gdje je koncentracija mađarskog jezika bila visoka i kao rezultat toga počeo sam ga razumjeti i govoriti. U petoj godini života preselio sam se prvo u Tunis na godinu dana, a potom u Rumunjsku u kojoj sam proveo slijedećih pet godina. Da sam ostao živjeti u Komárnu, danas bi najvjerojatnije uz slovački tečno govorio i mađarski jezik. Od 11. godine živim u Hrvatskoj, gdje sam završio osnovnu i srednju školu te sam upisao fakultet na Sveučilištu u Zadru. Prije desetak godina počeo sam godišnje barem jednom posjećivati svoj rodni grad kako bih posjetio svoju rodbinu. Prva posjeta nakon dugo vremena pokazala je kako se u gradu najviše može čuti i prepoznati mađarski jezik i time je počela moja zainteresiranost za zajednicu koja se kroz vrijeme razvila na tom prostoru.

Sve češće posjete Komárnu omogućili su mi da svakog puta primijetim nešto novo. Unatoč tome što sam najviše vremena proveo u inozemstvu gdje sam bio okružen raznim kulturama, Komárno za mene i dalje predstavlja dom, što bitno utječe na moju osobnu

samoidentifikaciju. Kada me ljudi pitaju odakle sam, uvijek kažem da sam iz Komárna i upravo me to navelo na ideju da istražim sredinu iz koje potječem. Uzevši u obzir da sam osobno vezan za sam grad koristit ću se autoetnografskim pristupom. Smatram da će mi takav pristup olakšati istraživanje i pristup informacijama pošto sam upoznat prostorom koji istražujem. Uz to osobno poznajem ispitanike dugi niz godina i po mojem mišljenju je to prednost koju možda drugi istraživači ne bi imali. Kako mene ispitanici poznaju mogu se opustiti i iskreno iznositi svoje stavove o različitim temama koje istražujem.

Jezik ima presudnu ulogu kod samoidentifikacije zajednice. Jedan model lingvističkog pristupa nudi nam austrijska lingvistica Ruth Wodak, koja u radu *Language, power and identity* piše upravo o moći jezika kod identifikacije zajednica. Autorica smatra kako se drugima predstavljamo izborom jezika i jezičnom raznolikošću. Ovisno o kontekstu, bez razmišljanja koristimo jezik i ponašamo se sukladno situaciji jer smo to naučili od malih nogu kod kuće, u vrtićima, školama itd (2012: 216). Jezik kao neizostavan element kod stvaranja identiteta u slučaju Komárna otvara razna pitanja. S obzirom na to da se velik dio stanovništva koristi mađarskim jezikom, otvara se pitanje identiteta zajednice. Jesu li govornici mađarskog Mađari ili Slovaci, ili pak možemo govoriti o „dvostrukosti“ identiteta kako to naziva lingvistica Martina Podboj u svom radu *Nasljedni jezik i identitet* (2016: 210)? Postoje li konflikti zbog jezika? Kako ostatak Slovačke vidi Komárno, postoji li predrasuda prema južnim Slovacima? Koja je politička uloga u kontekstu identifikacije kroz jezik? Kako izgleda odrastanje u dvojezičnoj sredini? Ovo su samo neka od pitanja na koja ću nastojati odgovoriti u nastavku rada.

Kako bi se istražila zajednica koja obitava u Komárnu potrebno je obratiti pozornost i na samo mjesto. Jedan od vodećih znanstvenika s područja antropogeografije Nigel Thrift (1997: 160) smatra kako ljudi označavaju mjesto i obratno. Thrift se u uvodu svog rada „*Us and Them*“ bavi upravo međuosobnom mjestu i identiteta. Autor tako definira mjesta kao rezervoar značenja kojim se ljudi služe kako bi pričali priče i time se definirali. Po tome možemo reći kako su mjesta usko vezana za identitet. Komárno je višenacionalan grad koji se kroz povijest susretao s raznim događajima koji ga danas obilježavaju. Kroz samo mjesto pokušat ću istražiti međuosobnost stanovnika i grada kako bi saznao na koji način grad utječe na samu identifikaciju zajednice, ali i kako stanovništvo utječe na samo mjesto.

U predstojećim poglavljima predstaviti ću podatke koje sam prikupio na terenskom istraživanju tijekom srpnja 2016. godine u Komárnu kako bih pokušao čitateljima prikazati identitet koji se kroz vrijeme razvio na ovom prostoru.

1.1. Važnost identiteta

Ovo bih poglavlje želio započeti razmišljanjem o vlastitom identitetu na koji su utjecale razne okolnosti. Rodio sam se u Komárnu, otac mi je Rus isto kao i baka, a djed je Ukrajinac. Prezime Legény (mađarsko prezime) nosim po svom pradjedu koji je bio ugarski husar do početka I. Svjetskog rata kada se preselio u Ukrajinu. S mamine je strane otac Mađar a baka Slovakinja. Nakon rođenja oca obitelj se preselila u Slovačku gdje je i ostala. Kada sam vrijeme provodio kod bake i djeda, često sam bio okružen ruskom kulturom (jezik, tradicionalna hrana i pića, ruske emisije, glazba itd.) što je od malena jačalo moju osobnu vezu s istočnim Slavenima. Kod bake s mamine strane bio sam okružen govornicima mađarskog jezika kao i njihovom kulturom, no činjenica je da sam se više povezao s ruskom stranom obitelji. Zbog različitih faktora preselio sam se prvo u Tunis na godinu dana, međutim bio sam još dijete i danas nemam jasna sjećanja na to razdoblje. U Rumunjsku sam se preselio sa šest godina, gdje sam krenuo u njemačku osnovnu školu. Toga se razdoblja dobro prisjećam jer sam morao učiti četiri nova jezika (rumunjski, njemački i engleski u školi, a kod kuće hrvatski s očuhom) što je na početku predstavljalo velike probleme za mene i majku. Svakoga dana nakon škole išli smo kod različitih ljudi na instrukcije kako bi smo što prije naučili jezike, često su lekcije trajale duboko u noć. Nakon dvije godine naučio sam tečno govoriti hrvatski, rumunjski i njemački, engleski se učio jednom tjedno i nije bio jezik svakodnevnog govora. Kada sam se preselio u Hrvatsku kako bih krenuo u šesti razred osnovne škole, na početku su me svi smatrali Rumunjem što je meni osobno smetalo, jer sam Slovak i zbog toga jer na Rumunjsku nemam previše dobrih sjećanja. Smatram da je u tom trenutku započelo razmišljanje o osobnom identitetu i time je rasla veza prema vlastitom rodnom mjestu. U Hrvatskoj živim skoro dvadeset godina, međutim i dalje sam emocionalno najjače vezan za Slovačku. Iz razloga što dolazim iz multikulturalne obitelji, često sam oca pitao kome zapravo pripadam. Njegov je odgovor uvijek bio isti: „Ti si Slaven.“ Razmišljao sam u više navrata o toj rečenici i na kraju sam i prihvatio takvu misao. Smatram se Slavenom i ne smeta mi kada netko kaže da sam Hrvat, Slovak, Rus ili Ukrajinac. Ruska je strana obitelji uvijek inzistirala na tome da su svi Slaveni braća. Upravo navedene okolnosti moga odrastanja probudile su već od malih nogu moj interes za pitanjem identiteta. Budući da sam odrastao u doticaju s raznim kulturama, jezicima i mjestima zanima me koji su to procesi koji utječu na izgradnju identiteta te što identitet uopće jest.

Pitanje identiteta danas je jedna od aktualnih tema humanističkih i društvenih znanosti, identitetom se danas bave znanstvenici, primjerice jezikoslovci, filozofi, sociolozi, psiholozi, antropogeografi a posebice etnolozi i antropolozi te drugih disciplina. Razlog tomu je modernizacija i globalizacija današnjice koja je povezala čovječanstvo kao još nikada do sada, što je vidljivo u mnogim sferama ljudskog života. Multikulturalnosti po kojoj više različitih kultura živi u jednoj sredini danas je globalno prisutna. U takvim se sredinama često miješaju kulturni elementi, zamjenjuju se te nadopunjuju. Mnogi znanstvenici danas se kritički odnose prema globalnom multikulturalizmu. Tako francuski intelektualac Alain de Benoist u svom članku *Što je identitet* (2014) smatra da je najveća prijetnja kolektivnom identitetu upravo „sustav koji ubija narode“¹, sveopća globalna homogenizacija na cijelom planetu. Svrha joj je iskorijeniti ljudske različitosti, različitosti među ljudima, jezicima i kulturama. Autor postavlja pitanje idemo li prema jednopolarnom ili multipolarnom svijetu, što je po mojem mišljenju danas relevantno pitanje. Upravo se zbog toga javlja u posljednja tri stoljeća interes za identitet i identifikacijske procese. Tako primjerice Jadranka Grbić-Jakopović, profesorica na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju na Sveučilištu u Zagrebu u svojoj se knjizi *Multipliciranje zavičaja i domovine* bavi hrvatskom dijasporom i problemima identiteta. Autorica (2014: 33) smatra da se zanimanje za identitet intenzivira u doba sveopćih kriza. Posljednja je kriza započela krajem dvadesetog stoljeća te je produkt promjena koje se događaju na globalnoj razini s direktnim posljedicama na identitet i identifikacijske procese. „Prioriteti su nad dotadašnjim glavnim predmetom istraživanja – kulturom, zauzeli identiteti i identifikacijski procesi koji imaju svjedočiti o interakciji tradicije i suvremenosti, o projektima koji teže objasniti potrebe, snove, želje i fantazije, zamišljanje prostora i vremena, o povezivanju ljudi kroz unifikaciju i divergenciju, o globalnim identitetskim hibridima kao nus-produktu ali i konstitutivnom elementu globalne realnosti.“ (ibid: 40).

1.2. Pristupi identitetu

Kako bi se istražio „identitet grada“ koji je s vremenom nastao na području Komárna potrebno ga je definirati kao takvog. Identitet kao pojam prolazio je kroz različita razmatranja kako to navodi Grbić (2014: 40-41), počevši od razmatranja kako je primordijalan,

¹ Narod – ovdje se misli na ukupnost ljudi povezanih osjećajem istovjetnosti u povijesti, tradiciji, vjerskoj pripadnosti, jeziku itd.

esencijalan, konstruiran, sporan, složen, mnogostruk, polisemičan, izlomljen, proturječan, rastezljiv itd. Identitet je bio sagledan kao sveobuhvatna jednakost bez unutarnje diferencijacije uz promišljanja kako on predstavlja esencijalnu različitost svakog čovjeka ponaosob, dok se u društvenom smislu odnosi na zajedništvo i sličnost. U kasnijim se fazama može vidjeti zaokret i time se fokus pomaknuo s identiteta kao statičnog pojma prema dinamici, procesualnosti i kontekstualnosti pa tako i višedimenzijalnosti i pluralitetu. Identiteti se konstantno mijenjaju, umnažaju preko različitih diskursa, praksi i pozicija koje međusobno interferiraju. Kako se fokus istraživanja kulture premjestio na akciju i interakciju, usvojeno je gledište o dinamiziranju korelacije kulture i ljudi što dovodi do umnažanja broja raznolikih identifikacijskih strategija i praksi, s istim ciljem: razumijevanje sebe samoga/samih. Ovdje možemo i spomenuti kako se u zadnjim desetljećima identitet smatra „konstruktom“, no taj se termin ne treba shvatiti mehanički ni proizvoljno, nego kao rezultat duhovne aktivnosti, kako to sveučilišna profesorica, slavistica i anglistica Jadranka Gvozdanović u svom radu *Jezik i kulturni identitet Hrvata* objašnjava. (2010: 40) Konstrukti su isto tako i pojedinačne norme i vrednote koje skupa sačinjavaju identitet, što se može pokazati njihovom promjenjivošću u vremenu i prostoru. „Identitet kao zbroj normi i vrednota manje je podložan promjenama jer se on veže uz jednu društvenu grupu te služi i samosvijesti te društvene grupe i određenju njezina ophođenja s drugim društvenim grupama.“ (ibid: 40).

Iako je teško povući granicu između socioloških i antropoloških pristupa identitetu, upravo dinamičnost identiteta spominju i Inga Tomić-Koludrović i Sanja Knežević u svojem radu *Konstrukcija identiteta u mikro-makro kontekstu*. Autorice (2004: 112) u radu daju sociološki pristup istraživanju nastanka identiteta pozivajući se na sociologa George Herbert Meada čija je teza presudno utjecala na simboličko-interakcionističke analize. Tako Mead smatra da se osoba razvija u procesu socijalizacije kroz društvenu interakciju. Prema autoru postoje dvije faze kod izgradnje identiteta: „play“ (igra) i „game“ (u smislu sportskih igara s pravilima). U prvoj se fazi djeca počinju socijalizirati na način da preuzimaju uloge iz okoline, od tzv. „značajnih drugih“ (primjerice roditelji ili druge bitne osobe). Dijete u toj fazi oponaša „značajne druge“ te djeluje i razmišlja s njihovog stajališta. Bitno je ovdje naglasiti kako dijete konstantno mijenja uloge i na taj se način konačno stvara sposobnost da se uživi u druge. U prvoj se fazi mogu poprimiti samo pojedine uloge i to ne istovremeno nego zasebno. „Značajni drugi“ igraju ovdje presudnu ulogu time što vide kako dijelovanje djece generira društvene reakcije. Mead definira drugu fazu „game“ kao organiziranu grupnu igru s pravilima i jasno određenim ulogama. U toj fazi dijete mora poprimiti više uloga istovremeno

kako bi promislilo o posljedicama vlastitog djelovanja na „grupu“. Bitno se je identificirati s ciljem grupe kako bi se djelovanje koordiniralo na način da se postigne željeni cilj. Dijete time primjećuje kako njegovo djelovanje ovisi o drugima, ali s druge strane i utječe na djelovanje drugih. Zajedničku grupu Mead naziva „generalizirajući drugi“. Zadnja razina je dosegnuta kada individualac poprimi stajalište neke institucije poput države, zakona ili zajednice. Uočavajući načine na koji ga drugi vide, dijete internalizira uloge i norme društvenog ponašanja. Za vrijeme tog procesa nastaje tzv. „Self“ koji se po Meadu sastoji od „I“ (ja) i „Me“ (mene). „I“ je aktivni dio koji je predsocijalan i nesvjestan te promatra odgovore drugih na dojam „Me“. „Me“ je s druge strane refleksivan dio koji označava socijalizacijom usvojene društvene norme, vrijednosti i načine ponašanja. Spomenut je dio dodijeljeni identitet koji zrcali sliku koju su si drugi napravili te time do izražaja dolazi kontrola „generalizirajućeg drugog“. Po Meadu je identitet proizvod društvene interakcije jer nije moguć bez „Me“, ali i „I“ s druge strane može utjecati i mijenjati društvene procese time da potrebne uloge preuzima iz „Me“. Tako možemo reći da je „Self“ stanje dinamične ravnoteže između „I“ i „Me“.

Kada pobliže pogledamo postavke Meadovih teza o nastanku identiteta, one se mogu projicirati na stvaranje identitetskih odrednica u gradu Komárnu. Po Meadovim fazama stvaranje identiteta počinje od malih nogu kada se dijete počinje socijalizirati. Smatram da faza „play“ igra veliku ulogu u identificiranju i to iz jednostavnog razloga – prva je. Po tome bi se individualci, koji su rođeni i odgojeni u mađarskim obiteljima, u zreloj dobi identificirali kao pripadnici mađarske manjine. Što je sa slovačkim obiteljima? Bitno je spomenuti da jezik također igra presudnu ulogu ovdje. Kako je identitet dinamičan i stalno se mijenja dolazi do mogućnosti individualca da u određenoj situaciji odabere ulogu koja je u tom trenutku adekvatna. Slovak kod kuće može biti Slovak, no što se dogodi kada ide recimo na posao gdje je okružen Mađarima? Mijenja li on svoju ulogu u tom trenutku kako bi se uklopio u zajednici ili se drži svoje prvotne uloge Slovaka u gradu?

Individualac ne mijenja samo uloge u društvu, već i sam identitet. Postoje razne vrste identiteta koje određuju pojedinca a odabir ovisi o situaciji u kojoj se on nalazi. Srpski lingvist Ranko Bugarski u svojoj knjizi *Jezik i kultura* (2005: 67-68) upućuje na to kako je identitet složen od niza komponenti, jer se socijalni prostor konstituira preklapanjem različitih društvenih grupa koje su sastavljene od višestranu orijentiranih pojedinaca. Navedene se komponente po autoru mogu promatrati kao različiti identiteti i u tom kontekstu govorimo o vrstama identiteta: individualni, etnički, nacionalni, kulturni, konfesionalni, socijalni,

regionalni itd. Kao članovi kolektiva i kao pojedinci istovremeno posjedujemo više identiteta koji se mogu manifestirati u različitim stupnjevima, a uz to su podložni promjenama kroz vrijeme. Svaki od ovih identiteta ujedinjuje članove skupine koju definira i istovremeno razgraničuje od drugih usporedivih grupa. Navedene komplementarne funkcije čine srž etničkog identiteta. Jadranka Grbić u članku *Jezik i govor kao komponente pripadnosti zajednici* (1998: 182) smatra kako jednu od ključnih uloga u sveukupnome identitetu na individualnoj i kolektivnoj razini ima svijest o pripadanju svome narodu pa je tako ovdje riječ o etničkom/nacionalnom identitetu. Kada pobliže pogledamo etnički identitet, ovdje je sadržana objektivna dimenzija, tj. ono spoznajno (objektivni kulturni sadržaj), ali i subjektivna, tj. ono emotivno (osjećaj pripadnosti i lojalnosti). Te su dimenzije u međusobnoj interakciji i u stalnome su procesu promjena i nikada se ne pojavljuju u „prvotnosti“. Kako etnički identitet sadrži u sebi pokazatelje zajedničkog i istog („mi“) uz pokazatelje različitog („oni“), on može istodobno predstavljati sredstvo komunikacije i raspoznavanja među pojedincima i grupama. Iz toga možemo zaključiti kako identitet ovisi o sličnostima, ali i o različitostima. Ovakva misao upućuje na to da Slovaci bitno utječu na identifikaciju Mađara i obratno. U iznošenju podataka prikupljenih na terenu obratit ću pozornost i na tu činjenicu. Bitno je naglasiti kako su identiteti usko vezani za kulturno-povijesno nasljeđe određenog teritorija. Za izgradnju specifičnog kolektivnog identiteta neke grupe presudni simbolički materijal često pruža povijesno naslijeđeno kulturno razlikovanje. Tako sfera kulture sadrži jezik, društvene norme i običaje, znanja, religiju, mitologiju kao i zajednička sjećanja i povijest. Svaki od navedenih elemenata može se sagledati kao gradni materijal za izgradnju identiteta. U slučaju Mađara na jugu Slovačke ova je činjenica bitna upravo zbog povijesnog konteksta grada, koji je prikazan u četvrtom poglavlju ovog rada.

Identitet je kao što smo vidjeli dinamičan i uvijek se mijenja. Pojedinci sami odabiru među raznim vrstama identiteta ovisno o kontekstu i situaciji u kojoj se nalaze. Izgradnja identiteta počinje od malih nogu te počinje upravo s prvom socijalizacijom djeteta. Ovdje veliku ulogu igra jezik koji je na jedan način presudan kod identifikacije građana. Putem interakcije s drugima i s vremenom identitet pojedinca poprima sve veću raznolikost i kao rezultat toga javljaju se različite vrste identiteta. A Etnički/nacionalni identitet bitan je kod identifikacije grada kao takvog jer on omogućuje osjećaj pripadnosti određenom narodu.

1.3. Etničke manjine/većine i identitet

Slika Komárna otvara pitanja nacionalnih manjina te njihovu ulogu u gradu. Unatoč tome što je mađarska manjina zapravo većina stanovništva, zanima me upravo međuodnos nacionalne manjine i većine. Grad je 30.03.1945. godine pripao tadašnjoj Čehoslovačkoj i kao rezultat toga došlo je do naseljavanja Slovaka na prostor koji dugi niz godina pripada Mađarima. U to je doba započela sanacija ratom uništenog grada te njegova ponovna organizacija. Na radovima su sudjelovali doseljenici sa sjevera tadašnje Čehoslovačke i Mađarske.

Norveški antropolog Thomas Hylland Eriksen u svojoj knjizi *Ethnicity and Nationalism* demonstrira kako je etnicitet dinamičan aspekt društvenih veza. Autor nam nudi antropološku perspektivu kod istraživanja etniciteta u kontekstu današnje multikulturalnosti i globalizacije te se dotiče i odnosa većine i manjine. U poglavlju *Minorities and the State* (1994: 149ff) autor spominje tri glavne strategije odnosa države prema svojim manjinama. Prva mogućnost je asimilacija, što znači da manjine postepeno zamjenjuju svoje kulturne vrijednosti s onim „nametnutim“. Smatra se kako ovakva politika asimilacije pridonosi tome da ciljane grupa ostvari jednaka prava kao i većina te da se na taj način jača njihov socijalni status. Spomenuta strategija često nanosi štetu manjinama zbog toga jer im se usađuje misao da njihova tradicija ne vrijedi pa tako kod uspješne asimilacije manjina na kraju „nestaje“. Da li je to bio slučaj i u Komárnu? Druga strategija je segregacija, što bi značilo da se manjina fizički odvaja od većine. Ideologija segregacije često navodi kako je štetno „miješati kulture“ te se vodi idejom postavljanja granica. Upravo je takav slučaj bio u Čehoslovačkoj pogledamo li „zamjenu“ građana u 50-im godinama prošlog stoljeća. Baka mi je u jednom trenutku pričala o događaju u Komárnu između 1945. i 1948. kada je u tijeku bila „zamjena“ građana Čehoslovačke i Mađarske. Ideja je bila ponovno „stvaranje“ stanovništva novonastale države te promjena državnih granica u etničku granicu između dvije države. U to su vrijeme Mađari morali napustiti Slovačku, često su im oduzete kuće i sva imovina koju su dobili novodoseljeni Slovaci. Tako je postotak mađarske manjine na jugu pao za 70%. Smatra se kako je Čehoslovačku u tom razdoblju napustilo oko 125 000 Mađara i naselilo oko 72 000 Slovaka. Baka mi je prepričavala kako su se samo s torbom Mađari uputili preko Elizabetinog mosta u Mađarsku, što je bio i slučaj njezinog djeda. Nakon raspada Čehoslovačke i osamostaljenjem Slovačke 1993. godine, grad ponovno naseljavaju Mađari iz Komároma koji su prije „zamijene“ građana obitavali u današnjem Slovačkom gradu. O spomenutom ću

dogadaju detaljnije u trećem poglavlju ovoga rada. Mene zanima upravo međuodnos mađarske manjine i slovačke većine nakon osamostaljenja Slovačke. Treća glavna mogućnost je inkorporacija koja sadrži adaptaciju ideologije multikulturalizma gdje su stanovništvo i njihova civilna prava kompatibilna s raznim etničkim identitetima. U takvim je društvima kulturni identitet irelevantan za stanovništvo. Ne bih rekao da je kulturni identitet u kontekstu Komárna irelevantan, iako bi se moglo reći kako je inkorporacija najvjerojatnija mogućnost kod ophođenja s mađarskim manjinama. Smatram da Mađari i dalje drže do svog kulturnog identiteta te ga na tom području pokušavaju i očuvati i širiti. Eriksen tako smatra kako se danas države kod ophođenja s manjinama najčešće koriste jednom od navedenih strategija, ponekad se i kombiniraju. Manjine na strategije mogu reagirati različito, ponekad je asimilacija nemoguća i kao rezultat toga može doći do etničke segregacije. Druge grupe aktivno odbijaju asimilaciju te reagiraju kroz etnički inkorporaciju. U tom slučaju manjine često pregovaraju oko ograničene autonomije u sferama vjere, politike ili jezika. Državne taktike i odgovori manjina u praksi često kombiniraju strategije asimilacije, segregacije i inkorporacije te se taj kompromis naziva „integracijom“. Ovaj termin označava simultano sudjelovanje manjina u društvenim institucijama koje dijele s većinom, ali i reprodukciju grupnih identiteta i postavljanje etničkih granica.

Duško Petrović, profesor na Odsjeku za etnologiju i kulturni antropologiju na Sveučilištu u Zagrebu u svom radu *Anatomija identiteta* (2006: 227) iznosi zanimljivu misao kada gleda na identitet kao na kolektivnu kategoriju, jer smatra da nisu svi pripadnici neke zajednice ili skupa različitih zajednica idejni i politički pokretači kolektivnog identiteta i tako možemo razlikovati između aktivnih i pasivnih pripadnika. Aktivni se često nazivaju elitama jer po definiciji posjeduju materijalnu, politički i intelektualnu moć, što im omogućuje da postanu agens koji stvara ili podržava neki kolektivni identitet. Ovdje autor spominje Marxov pojam ideologije koji u ovom kontekstu otkriva da ispod službene ideologije uvijek postoje različiti materijalni i politički interesi vladajućih skupina koji se nastoje prikriti te koji su ponekad štetni za većinu neke zajednice. No aktivni rad elite bez pasivne podrške većine pripadnika neke zajednice ne bi urodio plodom. Postoje li takve elite u Komárnu? Možemo reći da elitu predstavlja upravo država Mađarska? Znači li to da su građani na neki način pasivni pripadnici a pod građani ovdje mislim na mađarsku manjinu. Kakvu ulogu igra Republika Slovačka po tom pitanju? Dolazi li ovdje do sukoba među slovačkom i mađarskom elitom? Kada pobliže pogledamo postavljena pitanja, po mojem mišljenju upravo vlada Mađarske predstavlja elitu koja uz pasivnu podršku (mađarska manjina) vrši svoju političku

moć u Komárnu s ciljem da se grad mađarizira. Po mojim prijašnjim iskustvima u Komárnu uvijek sam osjetio jednu vrstu otpora Slovaka prema manjinama u gradu, no takvu je misao uvijek slijedila kritika prema Slovačkoj koja ništa po tom pitanju ne poduzima.

1.4. Identifikacija kroz jezik

Jezik je neizostavan element kod stvaranja identiteta i prema tome on kod identifikacije Komárna igra presudnu ulogu. Jezik se u starijoj, a potom i u novijoj antropološkoj literaturi smatra jednom od bitnih i najizrazitijih sastavnica koje određuju pojam kulturnog i etničkoga identiteta. Bez obzira na način komunikacije među ljudima i zajednicama, jezik i govor ipak su, izravno ili neizravno, osnovno sredstvo komunikacije. Jedna od definicija jezika je da ga se smatra sustavom znakova koje ljudi upotrebljavaju u jezičnoj djelatnosti, a u društvu može imati različite funkcije. Elementarna mu je funkcija komunikacijska i nakon toga manifestativna (iz razloga što je čimbenik identifikacije). Sapir (1974), kako je navedeno u radu Jadranke Grbić (1998: 182), smatra kako je povijest civilizacije obilježena trajno progresivnim proširivanjem opsega komunikacije, a slijedom se toga sustavi vrednota jednog društva doista mogu određivati u zajedničkom kontekstu sa sustavima vrednota drugih društava u procesu komunikacije. Htio bih ovdje naglasiti da su slovački i mađarski jezik veoma različiti te su međusobno nerazumljivi. Slovački kao slavenski pripada indoeuropskoj porodici dok je mađarski kao ugrofinski dio uralске jezične porodice.

Od davnine su se jezikom i simbolima prenosile te norme i vrednote s koljena na koljeno, a uz to što znamo da su se takvi simboli s vremenom mijenjali, autorica zaključuje da je najkompleksniji nosilac tragova prošlosti upravo jezik. On u svom leksiku čuva ostatke prošlih konceptualizacija svijeta kao i tragove dodira s drugim kulturama i drugim konceptualizacijama dijelom istih svjetova. Jezik je dakle nosilac kulturnog identiteta. (ibid: 40).

Američki se lingvist Joshua Aaron Fishman u uvodnome dijelu svoje knjige *Handbook of language and ethnic identity* bavi jezikom i etničkim identitetom iz perspektive sociologa, antropologa, psihologa i drugih. Eseji koji se nalaze u knjizi bave se pitanjem jezika i etničkog identiteta na graničnim područjima kao i jezikom manjina. Upravo je takav lingvistički pristup bitan i kod istraživanja identiteta Komárna. Autor (1999: 39) naime smatra da jezik predaka povezuje ljude na toliko načina da za takvo što jednostavno ne postoji

zamjena. Upravo je svijest o tome inspiracija za djecu treće generacije da nauče jezik svojih predaka što uz to donosi i poštivanje znanja predaka i njihovog načina života. Fishman u tom pogledu zaključuje kako etničke populacije teže upravo tome, nekoj vrsti ponovnog povezivanja i to upravo putem jezika.

Kada pogledamo Komárno u kojem se mađarski jezik često može čuti u svim sferama ljudskog života, bitno je naglasiti upravo vezu između jezika i povijesti neke etničke grupe. Tako Fishmann (1999: 32) iznosi primjer ako je etnička grupa i dalje naseljena na tradicionalnom prostoru. U tom slučaju geografska obilježja često nose imena koja reflektiraju vezu među grupom i regijom, što se može vidjeti diljem grada (dvojezične ploče, nazivi kvartova na mađarskom jeziku itd). John Robert Edwards, engleski profesor psihologije u svojoj knjizi *Language and identity: An introduction* obraća pozornost upravo na odnos naših identiteta kao pripadnika određenim grupama (primjerice etnička, nacionalna itd) s fokusom na mnogostranosti jezika bitnog za određenu grupu. Tako autor (2009: 12) u svom radu opisuje migrante koji dolaze živjeti na novi prostor, a u kontekstu ovog rada radi se o Slovacima koji su nakon osamostaljenja naseljavali južni granični dio i kao rezultat toga nastala je mađarska manjina. Uz to je slovački jezik uveden kao službeni jezik na području Republike Slovačke. Moglo bi se reći da su se uloge tim događajem promijenile i time se povlači pitanje statusa manjina među većinom. Ovdje ne govorimo o tipičnom primjeru migranata. Političke okolnosti za vrijeme Čehoslovačke, kada je bila u tijeku „zamjena“ građanstva, dovele su do „umjetnog“ stvaranja stanovništva u gradu. Fishman (1999: 26) smatra kako se socijalne i ekonomske mogućnosti otvaraju većinom govornicima službenog jezika te da su na taj način manjine često prisiljene naučiti „jači“ jezik i kao rezultat toga često ne žele priznati kako govore drugi jezik kod kuće. No kako to izgleda u sredini u kojoj je manjinski jezik priznat te govornici istog čine većinu građanstva? Moraju li se po tom pitanju Slovaci prilagoditi i također naučiti manjinski jezik kako bi se zaposlili na jugu države ili će tražiti posao u gradovima u kojima ne postoji toliko velika manjina?

Njemačka germanistica Verena Wecker u svojoj knjizi *Sprache und Identität im Kontext der Migration schlesischer Aussidler nach Deutschland* (2009: 19) također vidi važnu ulogu jezika i tako u svom radu piše kako je on bitan za identitet socijalnih grupa, a kao primjer navodi nacije čiji se pripadnici identificiraju sa zajednicom putem materinskog jezika. Autorica se nadovezuje na Tabouret-Kellera (2000) koji smatra kako je jezik za identitet grupe toliko bitan da je jedan oblik uporabe jezika dovoljan kako bi se pojedinac identificirao s određenom grupom. Jezik ne omogućuje osobi samo pripadnost nekoj grupi, već postoji i

mogućnost da će bit isključen ako perfektno ili uopće ne ovlada jezikom koji je grupa odabrala. Ovaj je aspekt bitan kod višejezičnih država ili gradova, što je i slučaj u Komárnu.

U lingvističkoj literaturi slično se navodi kako jezik ima dvije glavne funkcije. Tako Edwards (2009: 55f) smatra kako bit distinkcije između komunikativne i simboličke funkcije leži upravo u razlikovanju jezika kao instrumentalnog oruđa i jezika kao emblema zajedništva. Ako se tako bilo koja grupa koristi jezikom predaka u svakodnevnom životu, simbolički su aspekti isprepleteni s instrumentalnom funkcijom. Po tome mi uvijek „prevodimo“ i „interpretiramo“ kada govorimo, a naša sposobnost da „čitamo između redaka“ ovisi o našem kulturnom kontinuitetu koji nije uvijek otvoren za sve pripadnike. Tako se primjerice „outsajder“ može pronaći u slijepoj ulici kada iz praktičnih razloga (npr. zbog posla) tečno nauči govoriti strani jezik. Često dolazi do toga da su mu upravo dublje razine komunikacije nedohvatljive, jer tečnost u govoru jezika zbog posla nije dovoljno za primjerice shvaćanje književnih djela određene kulture. Na ovom se mjestu otvaraju razna pitanja kada pogledamo ciljani grad istraživanja. Do koje mjere mađarske manjine vladaju svojim jezikom? Postoji li razlika između mađarskog u Slovačkoj i mađarskog u Mađarskoj? Ipak se u školama uči i mađarski jezik, no je li to dovoljno? Ako Slovak nauči mađarski kao strani jezik, hoće li se on također pronaći u spomenutoj slijepoj ulici? Smatram da to ovisi o više faktora. Kako identifikacija počinje od malih nogu, sve počinje od roditelja. Ako su oba roditelja pripadnici mađarske manjine i kod kuće se koriste mađarskim jezikom, vrlo je vjerojatno da će dijete od malena poprimiti obilježja mađarske kulture. U tom slučaju postoji i mogućnost da će takvo dijete upisati mađarsku školu i time ući u dubinu jezika i kao rezultat toga pojavio bi se nacionalni mađarski identitet. S druge će strane dijete iz slovačke obitelji učiti svoj materinski jezik te će se obrazovati u slovačkim školama. Ne možemo odbaciti i mogućnost da će dijete uz slovački naučiti i mađarski, ali smatram da ne može ući u dubinu jezika, pogotovo ako je jezik naučio samo na ulici s prijateljima. Prema mojim istraživanjima postoje i pojedinci koji tečno vladaju i jednim i drugim jezikom, što sa sobom donosi dvostrukost identiteta. Kanadska profesorica stranih jezika Bonny Norton, koja se u svojoj knjizi *Identity and language learning* bavi odraslim imigrantima u Kanadi te njihovim učenjem stranog jezika navodi da učenici stranog jezika govorom ne razmjenjuju samo informacije, već se putem govora konstantno rekonfigurira njihov odnos s društvenim svijetom. Uz to Nortnon (2000: 5) tvrdi da poznavatelj ciljnog jezika odabire pod kojim će uvjetima stupiti u interakciju s članovima ciljane jezične zajednice te da sve ovisi o njegovoj

motivaciji. Znači li to da u danoj situaciji pojedinac može odabrati između dva nacionalna identiteta kako bi dosegao željeni cilj?

Otvara li jezik upravo tu mogućnost? Može li se Slovak u danoj situaciji putem jezika predstaviti kao Mađar? Navest ću ovdje jedan primjer koji bi mogao prikazati upravo tu mogućnost. Moram ovdje naglasiti da će se raditi o stanovniku koji govori oba jezika. Kada u Komárnu posjetite trgovinu, djelatnica će najčešće pitati „prosim, tessék?“ (hrv. „izvolite“ na slovačkom i potom na mađarskom), ponekad ne u istom redosljedju. Ovdje dolazi do presudnog trenutka kada kupac odlučuje kojim će se jezikom koristiti za komunikaciju te će se putem toga predstaviti djelatnici. Djelatnica će reagirati na odabir kupca i nadalje se koristiti upravo odabranim jezikom. Prvi dojam je uvijek bitan kao što znamo i ljudi si često stvaraju sliku upravo prema tome. Po tome bi djelatnica putem odabranog jezika kupca zaključila kojoj nacionalnosti kupac pripada. No postoji i mogućnost da će kupac odabrati jezik ovisno o redosljedju jezika kojim djelatnica započinje razgovor. U tom slučaju djelatnica igra veliku ulogu kod identifikacije kupca. Eriksen (1994: 176) u svom radu spominje moć većine. U slučaju Komárna su to Mađari koji čine velik postotak stanovništva. Tako autor navodi da većina ima moć da definira hoće li manjina postati kao oni i kada će ih definirati kao druge.

Jezik je znači bitan faktor kod identifikacije pojedinca i time i zajednice. Uz to sam spomenuo kako je identitet dinamičan te se uvijek mijenja, nadopunjuje i na kraju rekonstruira. Tanya Renee Mineur (2013: 12) sličnog je mišljenja i u svom radu piše kako je jezik na prvom mjestu „dragocjen resurs“ koji u kombinaciji s drugim resursima igra veliku ulogu u društvu; kao drugo jezik predstavlja „simbol“ kojim se individualac može definirati; kao treće jezik predstavlja mediji komunikacije. Isto tako igra veliku ulogu kod socijalne integracije koja se odnosi na uključivanje u opće socijalne sisteme poput obrazovnog sistema ili u poslovnom svijetu. Tako osoba tokom života sakuplja različite indeksikalnosti identiteta koje po volji može aktivirati ili potisnuti, ovisno o situaciji u kojoj se nalazi. Autorica također ukazuje na to kako individualac kroz jezik konstruira osobnu i socijalnu „realnost“. On spoznaje vlastitu realnost, no ona se konstruira tek kroz jezik. Konkretni i apstraktni objekti shvaćaju se i kategoriziraju kroz jezik. Svaki jezik po tome ima svoj način kako definira i reprezentira vlastitu stvarnost. U slučaju da individualac govori dodatan jezik na raspolaganju mu stoji mogućnost transportiranja kolektivnih kulturnih, socijalnih i osobnih iskustava iz jedne kulture u drugu. Na taj se način mogu prenositi razmišljanja, dojmovi, emocije i iskustva. Jezik je znači temeljni instrument kod konstrukcije zajednica, isto tako signalizira pripadnost. (ibid: 13-14).

1.5. Prostor u kontekstu stvaranja identiteta

Kada pobliže pogledamo Komárno kao prostor možemo vidjeti kako u gradu pronalazimo razne spomenike vezane uz slovački, ali i uz mađarski narod uz dvojezične ploče, natpise i reklame. Razlog tome je upravo multikulturalna zajednica koja je s vremenom nastala na tom prostoru. U ovome ću poglavlju ući u značenje prostora kao takvog te ću prikazati njegovu funkciju kod stvaranja identiteta zajednica. Antropogeograf Nigel Thrift u već ranije spomenutoj knjizi *Consumption and every day life* (1997: 160) odmah na početku svoje knjige ukazuje na to kako se o mjestu često razmišlja kao o nečemu što samo jest. Toliko je integralan dio naših života da ga uzimamo zdravo za gotovo. Ljudi ne žive svoje živote na prostoru koji je sastavljen od lokacija koje su jednostavno neutralne koordinate. Mi živimo u mjestima, a taj se pojam razlikuje od lokacije ili prostora u tome što mjesta imaju značenja. Mjestima se značenja dodaju putem ljudi koji su živjeli na ili prolazili kroz ta ista mjesta. Ta se značenja ponekad mogu pronaći u razgovorima ili pak poprimaju oblik priče, a često ih možemo pronaći i u čvrstom obliku, primjerice zgradama ili spomenicima. Možemo reći kako mjesta leže u srži naših identiteta kao dio osjećaja pripadnosti nekoj zajednici gdje se „mi“ razlikujemo od „drugih“. Upravo me takva misao navela da se bavim identifikacijom kroz prostor. Kako u gradu žive dvije etničke skupine, zanima me kako se one odnose prema prostoru, na koji ga način uređuju kako bi prikazali pripadnost određenoj zajednici. Postoje li u gradu konflikti zbog suprotstavljenih ideja o uređenju grada? Već sam u više navrata napomenuo kako su Mađari živjeli na prostoru današnjeg Komárna i prije dolaska Slovaka. Dokazi su vidljivi još dan danas, no zanima me kako se Slovaci odnose prema tome. Pokušavaju li današnji prostor preurediti kako bi prikazali slovački nacionalni identitet? Jesu li uopće vezani za prostor koji su tek onedavno nastanili ili se možda osjećaju kao „drugi“? Obratit ću pozornost na spomenuto pitanje u analizi, te ću obratit pozornost do koje se mjere Slovaci doživljavaju kao „došljaci“. Pretpostavljam da su Mađari „jače“ vezani uz nastanjen prostor Komárna nego što su to Slovaci i to iz jednog razloga, što su ovdje duže. Spomenutu bi činjenicu mogla popratiti jedna vrsta „borbe“ za prostor, što bi hipotetski značilo da će Mađari inzistirati na uređenju prostora po njihovom viđenju kako bi se prikazala upravo njihova dugoročna povijest i moć (što ću u nastavku objasniti) u gradu.

Htio bih ovaj odlomak započeti pojmom prostornog obrata. Ovdje se radi o promišljanju prostora kao procesa te ga se više ne smatra kao nečim što se samo po sebi podrazumijeva. Potrebno je također naglasiti kako je upravo takvo promišljanje potaknulo

transformiranje našeg iskustva prostora pod utjecajem tehnološkog napretka koji obuhvaća zrakoplovstvo, telekomunikaciju, turizam kao i internet. Interes za prostorom proizašao je znači iz procesa globalizacije. Hrvatske etnologinje Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić (2011: 10) u zborniku *Mjesto, nemjesto* promišljaju upravo pojam prostora i kulture te govore o „prostornom obratu“ u kojem se prostor ne tretira više kao „neutralna rešetka“, nego kao „esencijalna komponenta sociokulturne teorije“. Kada se prostor definira kao kulturna konstrukcija, otvaraju se pitanja kako se fizički prostor pretvara u simboličko mjesto, kako se prostor značenjski oblikuje, koji su procesi stvaranja mjesta i kakvog su značenja prijepori oko prostora. Mjesta su se prije smatrala pukom pozornicom za etnografski opis i „kontejnerom“ kulture. U novije se vrijeme počinju propitivati kao antropološke konstrukcije u povijesti discipline, te kao proces u prizmi „stvaranja mjesta“, kao značenjskih, emocionalnih, tjelesnih i iskustvenih stvarnosti onih koji u mjestima žive. Osnovu za teorijski fokus prema procesima kulturno-socijalne proizvodnje prostora postavio je Pierre Bourdieu (1977) kada on svojim istraživanjem alžirskih berberskih kuća dolazi do zaključka kako prostor, iako simbolički organiziran kroz dualizme, biva razumijevan tek kroz društvenu praksu, kroz utjelovano bivanje, djelovanje, življenje u prostoru (ibid: 16). Ljudi svoju vezu s prostorom doživljavaju kao prirodnom i svetom, zbog toga i polažu svojevrсно pravo na teritorij na kojemu žive i u slučaju agresije ga brane te ga žele očuvati u postojećim granicama. Istina je kako u Komárnu nije došlo do agresije kada su Slovaci počeli naseljavati grad, no upravo činjenicu da ljudi žele svoj teritorij očuvati i braniti možemo iskoristiti kao početnu točku za istraživanje. Smatram da Mađari i dan danas na neki način pokušavaju zaštititi svoj teritorij, unatoč tome što grad pripada Republici Slovačkoj. Ali s druge strane smatram da Slovaci pokušavaju prostor urediti na način da se prepozna kako upravo taj prostor pripada Slovačkoj.

Upravo vezu među ljudima i prostora spominju Čapo i Zrnić (2011: 20) pozivajući se na Mircea Eliadea koji ljude naziva „bićima mjesta“ zbog toga jer povezanost s mjestima doživljavaju konstitutivnom za svoj identitet. U ovom slučaju govorimo o „supstancijalnoj identičnosti“ osobe i (rodne) zemlje. Kako ovdje nije riječ o fizičkom prostoru, nego o kulturno konstruiranim fizičkim mjestima, fizičkim prostorima ispunjenima značenjem, kulturnoantropološki koncepti i individualna iskustva prostora i mjesta impliciraju intrizičnu vezu i izomorfizam između kulture, prostora (mjesta) i identiteta osobe odnosno zajednice. Vežanost ljudi i kultura uz mjesta izražavaju se kroz botaničke metafore te se tako vežanost uz tlo poima kao ukorijenjenost u prostoru. Kada se govori o kulturi ta se ideja prevodi u

vrednovanje trajanja autohtonosti na određenom prostoru, iz koje se izvodi identitet ne samo prostora nego i ljudi koji ga nastanjuju (ibid: 21). Kada bismo ovakvu tezu povezali s gradom Komárnom možemo pretpostaviti kako se ukorijenjenost u prostoru više tiče Mađara pošto su duže nastanjeni na spomenutom prostoru. Riječ je upravo o trajanju autohtonosti na određenom prostoru čemu svjedoče kulturni spomenici koji simboliziraju pripadnost mađarskoj kulturi. No što se dogodi kada upravo takav prostor zakonski postane prostorom „drugih“? Na koji se način taj prostor brani od strane zajednica koje su na njemu živjele prije dolaska Slovaka?

Spomenuo sam kako je prostor usko vezan za identitet zajednica. Kako istražiti identifikaciju kroz prostor ako znamo da je identitet sam po sebi dinamičan te se stalno mijenja? Smatram da se prostor uoči istraživanja ne smije gledati samo kao fizički prostor, potrebno je o njemu razmišljati na drugačiji način, pogotovo u današnjoj dobi. „Masovna migracija i utjecaj globalizacije, medija i informatičke tehnologije stvaraju i uokviruju novu antropološku koncepciju, onu *deteritorijaliziranih* kulturnih razlika, u kojima kulturno nije nužno vezano uz neposredan fizički prostor iz kojega je proisteklo.“ (ibid: 24). U ovom se slučaju autorice služe razmišljanjem Gupte i Fergusona koji naglašavaju da antropologija u središtu mora imati istraživanje procesa (stvaranje mjesta), a ne lokaliteta kao takvog. Tako su primjerice kod istraživanja suvremenih urbanih prostora istaknute dvije komplementarne perspektive koje u međudjelovanju prostor čine procesom. Jedna je perspektiva „društvene proizvodnje prostora“, a uključuje čimbenike koji utječu na materijalno oblikovanje prostora. Druga je perspektiva fenomenološko i subjektivno iskustvo prostora, „društvena konstrukcija prostora“, odnosno transformacija prostora društvenim promjenama, sjećanjima i predodžbama. Navedene perspektive čine analitičku osnovu za „oprostornjavanje“ kulturno antropološkog istraživanja, za konkretnije smještanje ljudskog iskustva i društvene prakse u prostoru. (ibid: 30). Po mojem se mišljenju kroz spomenute komplementarne perspektive oblikuje i prostor Komárna i kao što smo vidjeli, upravo njihovo međudjelovanje prostor čine procesom. Putem tog procesa događa se i identifikacija zajednice koja je nastanjena u gradu. U analizi ću obratiti pozornost na materijalno uređenje prostora, ali i na transformaciju prostora društvenim promjenama. Zanima me na koji se način prostor fizički uređuje kako bi se prikazala pripadnost ciljanoj zajednici, a s druge strane me zanima dubinska veza zajednica s gradom u kojoj povijest po mojem mišljenju igra presudnu ulogu.

Etnografske i druge studije nude različite odgovore na pitanje što točno konstituira mjesto, tako Čapo i Zrnić (2011: 33-34) zaključuju kako se mjesto konstituira ideologijom,

fenomenološki, tjelesnim kretanjem, činjenjem u prostoru ili društvenom praksom, narativnom praksom ili pripovijedanjem, akustički, postojanošću odnosa i identiteta, genealoškim vezama i sakralnošću, govorom i razumijevanjem te sudioničkom prisnošću govornika, odrastanjem itd. Ovdje se otvara pitanje ideologije koja uz druge elemente konstituira mjesto. Smatraju li Mađari i dalje da Komárno pripada Mađarskoj unatoč tome što je godinama dio Slovačke? Ako uzmemo u obzir da se radi o procesu, bilo bi zanimljivo obratiti pozornost na kulturne događaje u gradu i otkriti vežu li se više za slovačku ili mađarsku kulturu. Autorice također spominju kako narativna praksa igra bitnu ulogu u procesu konstituiranja mjesta. Upravo tu dolazi do spoja prostora i jezika. U analizi ću obratiti pozornost na taj spoj. Smatram da Mađari u fizičko uređenje prostora ugrađuju i jezik, upravo zato što je jezik bitan kod identifikacije zajednica. Mjesto isto tako može karakterizirati i konstituirati povijesnost i u ovom se slučaju kod usmenih kultura pamćenje „proživljava iznutra“, dok kulture s pismom imaju potrebe za „vanjskim medijima“ koje nazivamo „mjestima pamćenja“. U navedene vanjske medije ubrajamo pamćenje u obliku „povijesti“. Stvaranje i značenje tih mjesta utječe i na proces stvaranje mjesta o kojem govorimo jer postaju dio našeg osobnog odnosa s mjestom, odnosno postaju jedan od čimbenika koji kulturno, simbolički definira fizičku lokaciju.

Obratimo pozornost i na odnos prostora i moći o kojem piše i francuski autor Michael Foucault u svom radu *Nadzor i kazna. Rađanje zatvora* (1975), koji problematizira oblikovanje prostora iz vizure stvaranja modernih država. Oblikovanje prostora mehanizam je moći moderne države kojom se uspostavlja nadzor i kontrola nad pojedincima. Tako primjerice i dom ili krajolik, čija oblikovana prostornost, društvena interakcija i odnosi, dominantni diskursi bivaju važnim sastavnicama re/konstrukcije osobnog identiteta. (Čapo i Zrnić 2011: 32). Kada поближе pogledamo Foucaultov način razmišljanja o prostoru i moći u kontekstu Komárna otvaraju se razna pitanja. Kako oblikovanje prostora utječe na identifikaciju zajednica u gradu? Što ovdje podrazumijeva pojam „moći“? Smatram da su individue u današnje vrijeme transparentni i to iz razloga tehnološkog razvitka. Društvene mreže otkrivaju mnogo životnih detalja, navika i osjećaja kojima „moćni“ mogu manipulirati kako bi se kontrolirale zajednice. Danas je većina informacija dostupna svima koji se znaju koristiti računalom i internetom i kao što je i Foucault zaključio, znanje je moć. Bitno je obratiti pozornost na to da se ovdje misli na moć koja nije moć koja dolazi iz vertikalnih perspektiva (vladajući, podčinjeni), već o moći koja je vezana za kategoriju znanja (ovdje može biti riječ o svakodnevnom znanju). U slučaju Komárna po mom mišljenju glavnu riječ

vode državni organi koji sami po sebi imaju određenu moć, uz dodatak znanja o građanstvu i gradu ta se moć može primijeniti na druge sfere ljudskog života (primjerice uređenje prostora). Na taj se način grad fizički može oblikovati po želji moćnih koji na taj način utječu na reakciju građana, čime se utječe i na identifikaciju individue i time i zajednica. Pitanje koji si na ovom mjestu postavljam je na koji način Mađarska izvršava svoju moć u Komárnu? Kada malo razmislim o tome, rekao bih da država Mađarska na jedan način pokušava „preuzeti“ grad i to upravo na način da se uređuje grad po njihovoj ideologiji, te da uz to ovdje jezik igra presudnu ulogu. Ovdje se misli na predstavljanju kipova mađarskih velikana, kao i otvaranje mađarskih poduzeća u gradu kao i obrazovnih instituta. Htio bih ovdje iznijeti jedan primjer koji se čini relevantnim i tiče se novootvorenog kina u gradu. Kada sam živio u Komárnu u blizini glavnog trga nalazilo se kino koje sam s roditeljima često posjećivao. U međuvremenu kada nisam više živio u gradu to se kino zatvorilo, preuredilo te se ponovno otvorilo. Zanimljivo je što je kino prilagođeno mađarskoj manjini, velik je dio filmova sinkroniziran i to na mađarskom jeziku. U grupi grada koja se nalazi na društvenoj mreži *Facebook* često sam čitao komentare koji su kritizirali upravo takvo vođenje s pitanjem zašto nema više filmova na slovačkom jeziku. Odgovori bili su jasni: zato što je više Mađara. Ovdje vidimo kako je jezik jedno od jačih oružja kod izvršenja moći Mađarske u gradu. S druge strane se ovdje postavlja pitanje pozicije Republike Slovačke, tj. na količinu moći koju ona ima u gradu. Ima li Slovačka dovoljno moći da obrani „svoj grad“? Pod „svoj grad“ mislim na fizičku granicu Slovačke Republike, no bitno je spomenuti kako upravo globalizacijom a osobito činjenicom da su obje zemlje u EU i ujedno u Shengenskoj zoni koja omogućuje slobodan protok ljudi. Fizičke granice više ne predstavljaju odvajanje kao prije, pogotovo ne na graničnim područjima gdje je stanovništvo miješano. U analizi ću iznijeti podatke dobivene na terenskom istraživanju kako bi odgovorio na postavljena pitanja.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Kako bih istražio problematiku stvaranja identiteta na prostoru Komárna koristio sam razne istraživačke metode. Za sam početak koristio sam se isčitavanjem i analiziranjem domaće i strane literature koja se bavi identifikacijom kroz jezik i prostor kako bi stvorio teorijski okvir za daljnje istraživanje. Uz teorijske radove koristit ću se radovima koji su nastali istraživanjima u spomenutom gradu. U tim su radovima odrađene teme poput slovačko-mađarskih odnosa, problematike jezika, političkog utjecaja, granica i drugih. Spomenuti radovi otvaraju nove vidike kod istraživanja identiteta nastalog u Komárnu te daju kvalitetnu osnovu za daljnje istraživanje.

Temelj na kojem se gradi ovaj diplomski rad je vlastito istraživanje u trajanju od tjedan dana. U srpnju 2016. godine odlučio sam posjetiti grad u kojem sam rođen. U navedenih tjedan dana proveo sam razne polustrukturirane intervjuje kako bih dobio željene podatke. U razgovorima su sudjelovali članovi obitelji (bake, otac, sestrična, stric, teta..) kao i njihovi poznanici. Također sam planirao prikupiti informacije *gastarbajtera* koji rade u proizvodnji cipela Rieker, no u to su vrijeme u trajanju bili godišnji odmori i time nisam uspio dogovoriti termin za razgovor. Ti su radnici iz različitih dijelova Europe poput Njemačke, Austrije, Portugala, Poljske, Bosne i Hercegovine te sam smatrao da bi bilo poželjno prikazati i perspektivu *outsidera* koji nisu rođeni u gradu ali borave godinama u njemu.

Kod istraživanja otvorilo se i pitanje vlastite pozicije, jesam li *insider* ili *outsider*. Iz tog razloga odlučio sam se koristiti auto etnografskim pristupom. Tony Adams i Carolyn Ellis (2017: 2-4) navode u radu *Autoethnography* da je takav pristup od 1990-tih postao metoda kojom se koriste osobna iskustva i refleksivnost kako bi se istražila kulturna iskustva. Prema autorima autoetnografi često korištenjem vlastitog iskustva nadopunjuju ili popunjavaju praznine koje nastaju tijekom istraživanja. U tom pogledu autori smatraju kako za vrijeme auto etnografskog istraživanja sve što vidimo, čujemo, razmišljamo i osjećamo postaje dio „terena“. Tako primjerice autoetnografi često mogu pisati o iskustvima koja se događaju u privatnom kontekstu (primjerice u spavaćim sobama ili na toaletu). Uz takav pristup autoetnograf čitatelje može informirati o aspektima života koji su drugim istraživačima možda strani ili nedostupni. Osoba koja se direktno susrela s određenim situacijama na drugačije načine može pričati o tome, za razliku od osoba koje takvo što nisu doživjele. Potrebno je naglasiti kako takav pristup ne omogućuje istraživaču da iznosi točnije ili preciznije informacije, već da na drugačiji (stilski – u obliku priče) način piše o podacima dobivenim na

istraživanju. Zadnji cilj autoetnografija je prema autorima mogućnost učiniti tekst pristupačnim za široku publiku, prvenstveno izvan akademskom čitateljstvu.

Kako sam rođen u Slovačkoj, svi su me prihvatili kao člana zajednice, bez obzira bili to nepoznati ili poznati sugovornici. No u svakom je trenutku postojala jedna vrsta straha da će me odbiti ili da neće htjeti govoriti o mojoj istraživačkoj temi. U nekim sam situacijama imao problema započeti razgovor zbog jezičnog ograničenja. Govorim podosta dobar slovački, mađarski mi predstavlja nepoznanicu u nekim slučajevima, kao na primjer u dućanu, nisam razumio što me pitaju i u tom sam se trenutku osjećao kao čisti *outsider* koji ne razumije niti najjednostavnije pitanje u svom rodnom gradu.

Kako se u radu bavim i pitanjem identifikacije zajednice kroz prostor, odlučio sam u nekoliko navrata prošetati gradom kako bih vidio odnos ljudi i mjesta. Razni spomenici, građevine pa čak i uređenje pojedinih kvartova nose u sebi razna značenja koja se mogu interpretirati, no to ću kasnije u analizi obraditi. Tako sam posjetio i selo Iža u kojem živi moja baka s mamine strane. To se selo nalazi nekoliko kilometara od grada i u njemu sam kao dijete proveo mnogo vremena. Kada pobliže razmislim o tim vremenima stvaraju mi se slike malenog sela mađarskog govornog područja i kojem se slovački jezik jedva ili uopće ne čuje. Kako je prošlo dosta vremena od zadnje posjete, odlučio sam istražiti i taj dio širega područja grada.

Ovaj je rad nastao ciljem da se prikaže identitet stvoren u Komárnu u čemu su mi pomogla iskustva stečena na studiju etnologije i antropologije. Iščitavanje literature i interpretacija sakupljenih podataka s terenskog istraživanja pomogla su mi kod pisanja ovog diplomskog rada.

3. POVJESNI KONTEKST ETNOJEZIČNIH ODNOSA U KOMÁRNU

Prva stvar koja se može primijetiti na samom putu prema Komárnu jest dimnjak visine 130m. Ta se građevina može vidjeti iz Mađarske te je od 1993. godine izvan upotrebe otkako se počeo rabiti plin, ali se i dalje nalazi na istom mjestu. Kada sam bio mlađi, moj bi otac uvijek ukazivao na taj isti dimnjak te bi govorio da smo blizu kuće. Svakog puta kada bih se približavao granici, dimnjak je bio sve bliže što je u meni uvijek budilo osjećaj doma. Svaki pogled upućen dimnjaku ponovno bi probudio ljubav prema domovini koja je odrastanjem u različitim državama sve više slabljela. Spomenuti je dimnjak prva stvar koja mi padne na pamet kada netko spomene Komárno, jer mi je od svega upravo on najviše ostao u sjećanju. Fizička granica Mađarske i Slovačke predstavlja most preko Dunava koji se može isto kao i dimnjak nazvati simbolom grada. Most je izgrađen 1892. godine te je dobio ime po Elizabeti, ženi Austro-ugarskog kralja Franja Josipa I. Prelaskom preko mosta ulazi se u Komarno i time i Republiku Slovačku.

Komárno ima bogatu povijest što se može vidjeti na kipovima, građevinama ali i arheološkim nalazištima. Laszlo Kecskes (1993: 6-14) u knjizi „*Komárno/Komárom – Mesto na oboch brehoch Dunaj*“ daje kratak povijesni pregled grada. Ovo poglavlje je namijenjeno da prikaže upravo dodire različitih kultura što je utjecalo na stvaranje današnjeg identiteta grada.

Prostor Komárna pripada među najstarija naseljena područja Slovačke. Arheološkim nalazima dokazuje se kako su na tom području ljudi živjeli za vrijeme mlađeg kamenog doba (oko 10 000 godina pr. Kr.). Kada je Rimsko carstvo u 1. st. okupiralo prostor do Dunava, u današnjem je Komárnu izgrađen tabor legionara Brigetio koji je pripadao lancu utvrda na desnoj strani rijeke. Rimljani su ovdje stvorili pokrajinu Panoniju koju su vojni tabori uzduž Dunava štitili od napada barbara sa sjevera. Tijekom 5. st. sve češći napadi barbara doveli su do probijanja rimske obrane i time i njihovo iseljenje. Arheološka nalazišta pokazuju kako su nakon Rimljana ovaj prostor naselili Avari koji su se ovdje zadržali oko dva i pol stoljeća. Nalazi avarskih groblja ukazuju na mogućnost da je prostor današnjeg Komárna bio gospodarsko i vojno središte. Slaveni ovaj prostor naseljavaju krajem 8. st. kada Karlo Veliki prekida carstvo Avara pa je tako taj teritorij pripao Nitranskoj i Velikomoravskoj kneževini. Krajem 9. i početkom 10. st. ovaj prostor počinju naseljavati staromađarska plemena koja nakon pada Velikomorvske kneževine počinju graditi vlastitu državu Ugarsku. Komárno postaje središte novonastale Komárnjanske županije, a uz to je ovdje izgrađena i

komarnjanska tvrđava koju Matej Korvin uspoređuje s palačama iz Budina i Višegrada. Grad zbog geografskog položaja na Dunavu dobiva veliku važnost u trgovini. 1241. godine grad je bio toliko dobro zaštićen da ga Tatari nisu uspjeli osvojiti. Kralj Bela IV. 1265. stanovništvu omogućuje ista prava kao što su to imali stanovnici Budina. Elizabeta, udovica kralja Alberta, 1440. u Komárnu rađa sina Ladislava V. Posmrtnog koji kasnije postaje ugarsko-hrvatski i češki kralj. Godine 1526. Turci uspijevaju poraziti ugarsku vojsku na Mohačkom polju i nakon okupacije graničnih tvrđava otvaraju im se putevi u unutrašnjost Ugarske. Prije toga država se dijeli na tri dijela i time su sjeverni i zapadni dijelovi pripali vlasti Habsburgovaca. Sada je cilj bio zaustaviti moguće buduće napade Turaka i kao rezultat toga tvrđava u Komárnu počela se širiti. Na tzv. Staru tvrđavu na zapadnoj strani počela se graditi Nova tvrđava. 1594. g. paša Sinan pokušava mjesec dana okupirati Komárno, što mu na koncu nije uspjelo i tako je Komárnjanska tvrđava preživjela stotinu godina turskih napada i ratova. U 16. stoljeću Komárno također počinju naseljavati Srbi koji su zbog turskih napada prisiljeni napustiti vlastiti kraj. Kako su Srbi bili dobri trgovci, igrali su veliku ulogu u gospodarskom životu grada. Početkom 18. stoljeća počela je obnova ratom uništene države i u tom je procesu Komárno igralo veliku ulogu. Oživljavanje trgovačkog prometa počelo je u grad privlačiti sve više obrtnika i trgovaca. Stanovništvo se u tom periodu naglo obogatilo te je razvoj grada popraćen statistikom koja pokazuje kako su 1715. godine obrtnici imali najviša primanja u cijeloj Ugarskoj. Bogatstvo je gradu omogućilo da se oslobodi od zapovjednika tvrđave pa je tako Marija Terezija Komárno proglasila slobodnim kraljevskim gradom. U to su se vrijeme gradile impozantne građevine poput franjevačke, kalvinske ili pravoslavne crkve, isusovački samostan i druge. Krajem 18. stoljeća mir u Europi narušava Napoleonova vojska. Francuska je vojska 1809. okupirala Beč što je dovelo do iseljenja iz carske palače. Car se povukao u Komárno gdje je primijetio odličan strateški položaj grada pa je tako odlučio izgraditi fortifikacijski sustav uz deltu rijeke Vah. Taj je projekt privukao mnogo stranih radnika koji su u Komárnu trajno ostali. Za doba revolucije 1848./49. projekt još uvijek nije bio dovršen, no završeni dijelovi tvorili su obrambeni sustav kakvog država u to doba nije imala. 29. rujna 1848. sustav bez krvoprolića pada u ruke mađarske revolucionarne vojske. Carska je armada skoro godinu dana kasnije napala Komárno kako bi vratila izgubljene pozicije, ali je obrana grada bila toliko čvrsta da je ruski car poslao dodatnih 200 000 vojnika kako bi se proces ubrzao. Grad se hrabro branio i uspio je pobijediti u nekolicini bitaka, no nakon kapitulacije mađarske armade i kao rezultat pregovora tvrđave i vojni objekti pripali su carskoj armadi u razdoblju od 2.-4. listopada 1849. Nakon revolucije broj se stanovnika prepolovio, kuće su

bile uništene i nastupilo je siromaštvo. Po statistikama je u gradu 1850. živjelo 11 214 ljudi od kojih je po nacionalnosti bilo 10 817 Mađara, 299 Njemaca, 93 „Slavena“ te 5 drugih nacionalnosti. U to je vrijeme počelo ponovno renoviranje grada počevši od kuća. Početkom 20. stoljeća Komárno je uz željezni most i željeznice imalo nove škole, bolnice, Kulturnu i Sudsku palaču što je za putnike budilo dojam prijatnog malog grada. Obnavljali su se također i vojni objekti, a završeni fortifikacijski sustav bio je jedan od najvećih u Europi. Nakon I. svjetskog rata Komárno je dodijeljeno novonastaloj državi Čehoslovačke. Time je u gradu počelo naseljavanje Čeha i Slovaka koji su u velikom broju preuzeli radna mjesta tadašnjeg stanovništva. Doseljenici su dolazili sa svojim obiteljima i najčešće su i ostali u gradu. Godine 1930. Komárno ima 21 158 stanovnika od kojih je 12 645 mađarske, 5 335 češke i slovačke, 1024 njemačke, 643 židovske i 235 druge nacionalnosti. Zbog velikog broja mađarskih stanovnika grad je postao središte kulture mađarske manjine koja se zatekla u novonastaloj republici. Nakon prve bečke arbitraže Komárno se ponovno spojilo s Komáromom i time je grad opet pripao Mađarskoj. Gospodarsko stanje Komárna počelo se razvijati, osnovane su razne organizacije i županijski uredi, što nije dugo trajalo jer se Mađarska priključila II. svjetskom ratu. Grad je rezultatom toga postao središte opremanja vojnika koji su slani na frontu. Linija fronte približila se gradu u ožujku 1945. godine, no do teških bitaka u gradu nije došlo, njemačke su jedinice zato imale vremena srušiti mostove Dunava i Vaha. 28. ožujka sovjetska je vojska okupirala prvo Komárno i dva dana nakon toga Komárom. Tako je slovački dijelom grada ponovno postao dio Čehoslovačke te je počeo prolaziti kroz renoviranje. 1950. u Komárnu se izgradilo brodogradilište, najveće poduzeće grada, ali i razne druge tvrtke. Broj stanovnika doživio je porast, tako je 1991. Komárno brojilo 37 370 stanovnika od kojih je 23 753 mađarske, 12 641 slovačke, 540 češke, 254 romske i 182 druge nacionalnosti. U sljedećim desetljećima izgrađena je Matica slovačka, kazalište, sportska dvorana, natkriveni bazeni, preuređivale su se crkve, trgovci, muzeji i dr.

Godišnje kroz Komárno prolazi nekoliko milijuna ljudi koji u gradu rado borave i kako bi se njihove potrebe zadovoljile, grade se hoteli, restorani, ali se nude i zabavni sadržaji.

3.1. Etničke promjene u Slovačkoj

Na današnjem teritoriju Slovačke dolazilo je do nekoliko prekretnica koje su radikalno promijenile etničku sliku države. U ovom ću poglavlju prikazati upravo izmjenu stanovništva

u cijeloj Slovačkoj kako bi si čitatelj mogao stvoriti sliku događanja koje su dovele do današnjeg stanja u državi. Istvan Jobbagy (2007: 142-153) je obradio u svom radu „*Ethnic changes in Slovakia between 1910 and 2001*“ pet glavnih povijesnih razdoblja u kojima se etnički identitet Slovačke mijenjao.

Prvo je razdoblje vezano za posljedice I. Svjetskog rata u kojem je broj Mađara u Čehoslovačkoj naglo pao. Kako je Trianonskim ugovorom 4. lipnja 1920. Mađarska izgubila velik dio teritorija koji je podijeljen između nekoliko država, uključujući i Čehoslovačke, tako se promijenila i etnička slika. Po popisu stanovništva iz 1910. u Slovačkoj je živjelo 30,2% Mađara. Taj je postotak pao na 21,5% kao posljedica poslijeratnih migracija. Do 31. prosinca 1920. čehoslovački je teritorij napustilo 101 782 izbjeglica te su zamijenjeni Česi koji su također zamijenili i bivše mađarske administracije. Uz migrante bitno je spomenuti i prvi popis stanovništva Čehoslovačke koji je podatke prikupljao na temelju etničke pripadnosti. Na takav se način ispitivala lojalnost prema novoj državi, a kao rezultat toga su mnogi, koji su imali mađarsko-slovački „dvojni“ identitet, promijenili etnicitet na „čehoslovački“. Tako je primjerice u Košicama između 1910.-1930. godine postotak mađarskog stanovništva pao s 75,4% na 17,9%.

Drugo je razdoblje bilo za vrijeme II. Svjetskog rata kada je Prvom bečkom arbitražom (1938.g.) jug Slovačke ponovno pripao Mađarskoj. Za to se vrijeme etnička slika drastično promijenila na način da se 1941. godine 86,5% „čehoslovaka“ deklariralo Mađarima. Kao i u prvome razdoblju takve su se promjene dogodile zbog političke situacije. Htio bih opet spomenuti Košice, gdje je proporcija Mađara narasla s 17,9% na 83% i to u razdoblju od 1930.-1941. godine. Po spomenutim podacima postavlja se pitanje konstrukcije etničkog identiteta. Vidljivo je kako politička situacija i utjecaj državnih organa igra bitnu ulogu kod odabira etničkog identiteta. Da li je ovdje stanovnicima „nametnut“ drugi identitet?

Slijedeće je razdoblje treća Čehoslovačka republika (1945.-1948.g.) kada se provodila deportacija i razmijena stanovništva. Nakon II. Svjetskog rata Čehoslovačka je bila među pobjenicima te je teritorij južne Slovačke ponovno inkorporiran u treću republiku. Tadašnji predsjednik Edvard Beneš okrivljavao je njemačke i mađarske manjine za kolaps međuratne Čehoslovačke. Kako bi eliminirao „etničku slabu točku“ odlučio je stvoriti tzv. čistu slavensku državu, što je rezultiralo u progonu njemačkih i mađarskih manjina iz države. U to su vrijeme Nijemcima i Mađarima oduzeta državljanstva te manjinska i građanska prava. Čehoslovačka je u to vrijeme zatražila pomoć od velikih sila koju je na Postdamskoj konferenciji (kolovoz 1945.) dobila. Dozvolom SAD-a, Velike Britanije i Sovjetske Unije

prognano je skoro 3 milijuna Nijemaca iz Sudeta². Čehoslovačkoj i mađarskoj vladi naređeno je da počnu bilateralne dogovore oko budućnosti Mađara i „Čehoslovaka“. Mađarska vlada nije se složila oko progona, no kako bi se „ubrerala“ procedura razmjene, Čehoslovačka je vlada započela deportacijom Mađara na prazna Češka područja (Sudete). U to su vrijeme mnogi umrli zbog nehumanih uvjeta za život (djeca, žene, stariji i bolesni transportirani su u vagonima na -25 stupnjeva bez grijanja). Uz to im je oduzeta zemlja i imovina, a fizički sposobni radili su kao obrađivači tamlje za Čehe. To se razdoblje može nazvati nekom vrstom modernog ropstva. Upravo je iz tih razloga mađarska vlada na koncu pristala na razmjenu građanstva – to je bio bilateralan dogovor, no transfer etničkih Slovaka iz Mađarske bio je dobrovoljan, dok su Mađari prisilno napuštali Čehoslovačke prostore. Usprkos deportaciji Mađara, većina mađarske manjine ostala je na prostorima Čehoslovačke i kako bi se eliminirali budući zahtjevi za manjinskim pravima, došlo je do tzv. „re-slovakizacije“. Građani koji su prihvatili takav program automatski su dobili građanska prava (privatna imovina) i državljanstvo i kako je to bio jedini način da se osigura osobna sigurnost, u siječnju 1948. godine skoro pola milijuna ljudi zatražilo je „re-slovakizaciju“. Taj se program najčešće koristio za građane koji su za vrijeme II. Svjetskog rata prihvatili mađarsko državljanstvo. Deportirani su Mađari ponovno počeli naseljavati jug Slovačke tek početkom 1950-ih godina.

Četvrto je razdoblje komunistička era u kojoj je pokrenuta urbanizacija i industrijalizacija. Sovjetska politička elita inzistirala je da se mađarsko-slovački konflikti riješe pa je tako poslijeratni etnički pritisak na Mađare oslabio. Novi su industrijski i administrativni centri smješteni na područja gdje je živjela većina Slovaka. Neki gradovi na Slovačko-Mađarskoj granici (ovdje pripada i Komarno) postali su lokalni centri. Iako su se na ta područja počeli vraćati deportirani Mađari, Slovaka je i dalje bilo puno više i to iz razloga naseljavanja lokalnih centara sa sjevera. Istvan Jobbagy (2007: 150) navodi kako su primjerice u Komarnu Slovaci i dalje zadržali mađarske kulturne elemente.

Posljednje je razdoblje samostalnost Slovačke (1990.-2001.). Mađarske su manjine očekivale ostvarenje građanskih i manjinskih zahtjeva unutar europskih političkih i ekonomskih struktura. Unatoč brzom urbanizaciji i jakom komunističkom nacionalizmu broj etničkih Mađara u Slovačkoj pao je za samo 0,5%. Materinski jezik igrao je veliku ulogu kod mađarskih manjina za vrijeme prikupljanja podataka za popis stanovništva. Kada pogledamo kako su se radili popisi na osnovi etniciteta, možemo zaključiti da su građani odlučivali čisto iz političkih stanja koja su se u tom trenutku odvijala. Tako statistika iz 2001. pokazuje dvije

² Sudeti – pogranično područje današnje Češke na granici s Austrijom, Njemačkom i Poljskom. Prije II. Svjetskog rata na tom je području živjelo većinom njemačko stanovništvo.

vrste podataka: 52 401 osoba deklarirali su se Slovacima, no materinski im je jezik mađarski. Taj je podatak izrazito zanimljiv kada pogledamo da jezik igra veliku ulogu kod konstrukcije identiteta. Da li je deklarirani Slovak s mađarskim materinskim jezikom uistinu Slovak? U sljedećim ću poglavljima izložiti podatke prikupljene na terenskom istraživanju kako bih odgovorio upravo na navedeno pitanje.

4. KOMÁRNO – IDENTIFIKACIJA KROZ JEZIK

U ovom ću poglavlju analizirati podatke dobivene istraživanjem u Komárnu s fokusom na identifikaciju kroz jezik. Kako sam već spomenuo, mađarska manjina čini većinu stanovništva grada, a kao rezultat toga mađarski se jezik čuje više nego slovački. Kada hodate gradom rijetko kada možete čuti slovački jezik. Mađarski je zastupljen u svim dijelovima grada, mogli bi smo čak reći kako se koristi kao primaran jezik. Nalazimo ga svugdje: u trgovinama, restoranima, hotelima, bankama, kafićima itd. Uspio sam snimiti i kratak video u kojem se može vidjeti komunikacija taksista preko ručnog radiotelefona i to na mađarskom. Upravo zbog te činjenice želim analizirati identitet i saznati kome zapravo „pripada“ grad. U nekoliko navrata čuo sam kako se Slovaci šale govoreći kako žive u sjevernoj Mađarskoj. Je li to samo šala, ili ipak možemo pronaći trunčicu istine u tome? Za vrijeme istraživanja prikupio sam različita iskustva vezana uz jezik i problematiku dvojezičnosti u gradu. Na internetskim stranicama potražio sam odnos Slovačke prema manjinskim jezicima i pronašao sam zanimljiv podatak: „Ako građani Slovačke Republike, koji su pripadnici nacionalne manjine i imaju prebivalište u određenoj općini, čine najmanje 15% po dva uzastopna popisa stanovništva u općini stanovništva, imaju pravo koristiti manjinski jezik u toj općini.“³ Manjinski jezik se tad smije koristiti u svim ljudskim sferama, od radnog mjesta pa do odluka tijela državnih uprava u upravnome postupku. Isprave poput rodnog, vjenčanog lista ili razne potvrde izdaju se na službenom, ali i na manjinskom jeziku. Isto se tako zapisnici, rezolucije, statistike, evidencije, bilance i informacije za javnost uz dnevne redove crkava također izdaju na službenom i manjinskom jeziku.⁴ Prema tim podacima vidimo kako je mađarskoj manjini u Komárnu dopušteno korištenje mađarskog jezika u velikoj mjeri, što bi mogao biti razlog zašto u gradu slovački nije toliko rasprostranjen i „jak“.

Kako sam po ljeti stigao na teren odlučio sam odmah otići u kafić koji se nalazi u neposrednoj blizini mog smještaja. Kada je konobarica stigla kako bi mene i mog oca poslužila, pozdravila nas je prvo na mađarskom i tek onda na slovačkom. Primijetio sam u tom trenutku da joj slovački jezik predstavlja poteškoće. Nakon što nas je poslužila, otac mi je prepričao jedan događaj koji se odmah na početku mog istraživanja činio relevantnim. Rekao je kako je jednog dana prijepodne prolazio pored terase kafića u kojem su sjedila dvojica mladića (govorili su slovačkim jezikom) te su ispijali svoje piće. Ista konobarica koja nas je

³ Slovački zakon §2, stavka 2 URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184> (23.04.2018.)

⁴ Slovački zakon §2, stavka 4, 5 i §3, članak 4 URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184> (29.12.2017.)

poslužila, tad je posluživala i njih. Nakon što su mladići popili piće, konobarica je stigla do njih kako bi ih pitala žele li možda još nešto, no ona je izgovorila slijedeće: „Eš'ne nechcete.“ što u prijevodu znači „Ne želite još.“, mladići su se ustali i napustili kafić. U tom je trenutku došlo do nesporazuma, a sličan se dogodio i meni. Otišao sam do toaleta, no on je bio zaključan i u tom sam se trenutku uputio do konobarice kako bih dobio ključ. Pitao sam je mogu li dobiti ključ od toaleta, a ona je začuđujuće pogledala i rekla „Nem értem“. Budući da razumijem jednostavne rečenice na mađarskom jeziku, shvatio sam da ona mene uopće ne razumije. Rukama sam joj objasnio kako trebam ključ i tek je onda shvatila što sam je pitao. Kada sam to prepričao ocu, rekao je da je to ovdje normalno.

Spomenuo sam ove primjere kao uvod u jezičnu problematiku grada kako bi se stvorila jasnija slika prije same analize građe. U slijedu analize navest ću još nekoliko primjera i iskaze kazivača kako bih bio korak bliže otkrivanju identiteta grada. Poglavlje ću podijeliti na nekoliko dijelova počevši s utjecajem jezika na stvaranje identiteta od malih nogu. Zanima me što točno utječe na odabir jezika kojim će se djeca koristiti od rođenja pa do završetka škole. Nakon toga ću obratit pozornost na identifikaciju kod odraslih osoba, jer kako sam u teorijskom dijelu naveo, pojedinac ima izbor i sve ovisi o njegovoj motivaciji.

4.1. Počeci podvojenosti u Komárnu?

Počeo bih ovo poglavlje anegdotom koju mi je spontano prepričao Igor Czirul⁵ (1966.) kada mu je kći imenom Žofia slavila prvi rođendan. Igor je i sam priznao kako ne preferira Mađare u Komárnu i unatoč poznavanju mađarskog jezika ga odbija govoriti jer, kako on to kaže, živi u Slovačkoj. Žofia je uobičajeno slovačko ime i tako je Igor odlučio otići u slastičarnu kako bi naručio tortu s imenom kćeri kao natpisom. No kada se vratio kako bi preuzeo naručenu tortu vidio je krivo napisano ime. Na torti je bio natpis „Zsófia“ što je mađarsko ime. Priznao je kako ga je taj događaj naljutio jer je specifično naglasio kod narudžbe kako se ne radi o djetetu mađarskog imena. Odbio je preuzeti i platiti tortu i rekao je kako više nikad neće ući u tu slastičarnicu. Događaj je star nekoliko godina, danas se dijete osobno susreće s problemom višejezičnosti u gradu. Žofia je pohađala slovački vrtić i nije vladala mađarskim jezikom. Igor mi je prepričao još jedan događaj koji se dogodio u novije

⁵ Po etičkom kodeksu usmeno je dogovoren pristanak ispitanika da se koriste njihovi podaci kod pisanja rada. „Polazeći od specifičnosti discipline, pristanak na sudjelovanje u istraživanju može se dati pisanim putem, usmeno ili na druge u zajednici prihvatljive načine. Sudionike u istraživanju štiti se anonimnošću osim ukoliko nije drugačije međusobno dogovoreno između istraživača i sudionika istraživanja.“ URL: <http://www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/o-nam/eticki-kodeks-hed-a/> (23.04.2018.)

vrijeme. Odlučio je otići na igralište sa Žofiom kako bi se igrala s drugom djecom. Kada su stigli na odredište, tamo se nalazilo nekoliko djece i tako se Žofia uputila prema njima kako bi se upoznala i igrala. No nakon par trenutaka se vratila plačući. Igor je pitao kćer zašto plače a ona mu je priznala kako je djeca ne razumiju. „Od desetero djece, kunem se Bogom, od desetero djece..idem dolje, ispred stambene zgrade nalazi se dječje igralište, niti jedno dijete ne zna slovački. Mala je toliko tužna zbog toga.“⁶ Kao što je i Tabouret-Keller (2000) zaključio, dovoljan je jedan oblik uporabe jezika kako bi se pojedinac identificirao s određenom grupom te da postoji mogućnost da će biti isključen ako ne ovlada jezikom grupe. Smatram da je to upravo takav slučaj u ovom primjeru. Rekao mi je kako ne može shvatiti zašto djeca u Slovačkoj ne znaju službeni jezik. Što je razlog tome? To sam si pitanje postavio kada sam čuo Igorovu priču. Kada sam bio kod bake u Iži dobio sam podatak koji bi mogao pojasniti zašto djeca ne razumiju slovački jezik.

Jedna obitelj ima dijete koje kreće u prvi razred. Obitelj je miješana mađarsko-slovačka. Prijavim ga u slovačku školu? Dilema. Ili u mađarsku? Prijavim ga u slovačku školu. Moram nakupovati bilježnice, trenirku, knjige, olovke, sve. Nemam od čega jer imam plaću od samo 300 eura. Prijavim ga u mađarsku školu? Ne moram ništa kupovati jer nam škola sve daje. Mađarska podržava mađarske škole. Prijavit ću ga u mađarsku školu jer ne moram ništa kupovati. Tako se dijete mijenja iz Slovaka u Mađara. S tog dijeteta nastaje Mađar.⁷

Kod razgovora se mogla primijetiti neka vrsta razočaranosti i ljutnje kod bake. Razlog tome je upravo podržavanje mađarskih škola na području Komárna čime se ljude motivira na upisivanje svoje djece u mađarske škole. S druge strane Slovačka ne podržava slovačke škole, a kao rezultat toga stanovništvo slabijih financijskih mogućnosti odlučuje djecu upisati u mađarske škole. Upravo po kazivanju bake možemo vidjeti primjer manipuliranja identitetom pomoću financijske potpore škola. Teta mi je pričala kako je to bilo kada je ona morala odlučiti u koji će vrtić upisati svoju kći. Moramo naravno obratiti pozornost na čestu zastupljenost miješanih obitelji što je bio i ovdje slučaj. Teta je u jednom trenutku izjavila kako je po njenom mišljenju 90% miješanih obitelji.

⁶Prema kazivanju Igora Czirula (1966.)

⁷ Prema kazivanju Veronike Pavlikove (1951.)

Kod nas je bio slučaj, Veronika se rodila, a kad sam bila kod kuće na porođiljnom i kad bi dolazili ovamo govorili bi mađarski, kod kuće isto tako. Išla sam prijaviti Veroniku u slovački vrtić i u tom trenutku, dan prije toga, naučila sam je „Dobro jutro.“ i „Doviđenja.“. Ovo su bile jedine dvije rečenice koje je Veronika znala reći na slovačkom. Uopće nije znala slovački. Ali...razmišljala sam...da, udala sam se za Mađara, živimo na ovom prostoru, ali sam Slovakinja i uvjerenam o tome da smo u Slovačkoj. (...) Pohađala je slovački vrtić i kada je bio prvi roditeljski, učiteljica je ukazala na to da imaju dvoje djece slovačke nacionalnosti koja ne govore slovački, a Veronika je bila jedna od njih. To znači da ja kao Slovakinja, koja živi na jugu, tri sam godine vlastito dijete odgajala na mađarskom jeziku. (...) Ona je za mjesec, dva savršeno naučila slovački jezik i od tada sa mnom govori slovački, s ocem mađarski. I sve je bilo u redu. (...) Ali kada bi tada razmišljala na način: ok, znaš mađarski, po tome ideš u mađarsku školu...ja mislim da bi to bila greška, ipak smo nekakav narod.⁸

Vidimo kako majka ipak naginje na slovačku stranu i shvaća važnost poznavanja slovačkog jezika. Razlog upravo navedene važnosti bit će jasnija nakon kazivanja koje slijedi. Kod razgovora se vidjelo kako se pomalo i sramila kada mi je priznala da njeno dijete kod upisa u vrtić nije znalo govoriti slovački. Kada je Veronika trebala upisati prvi razred osnovne škole, svaka je strana u obitelji imala vlastito mišljenje.

I mi kada smo upisivali Veroniku u prvi razred...po meni uopće nije bilo upitno, očito slovačka škola. Ali već roditelji Žoltia pitali su zašto ne u mađarsku, pa Györiova si. Njihova je obitelj mađarska, a ja kažem da smo u Slovačkoj. Doma je naučila mađarski, ali ide u slovačku školu. Ima veći odabir srednjih i visokih škola i može ih upisati bilo gdje u Slovačkoj. (...) Ali kad bi doma naučila mađarski i uz to je pošaljem u mađarsku školu, nema šanse da nauči lijepo govoriti slovački. Ali tu postoji i dilema. Da nemamo novaca, naravno da bih je poslala u mađarsku školu samo zbog toga što su mađarske škole podržavane od strane Mađarske.⁹

⁸ Prema kazivanju Marie Györiove Horváthove (1973.)

⁹ Ibid.

Po navedenim podacima možemo vidjeti kako roditelji djecu od rođenja usmjeravaju putem odabira vrtića ili škola. Što je zanimljivo iščitati iz navedenog citata je argument mađarske strane obitelji koja smatra da je prezime dovoljan razlog za odabir mađarske škole. Osobno također nosim mađarsko prezime, no to me ne čini Mađarem. S druge strane želim navesti primjer drugog supruga moje bake. Čovjek se preziva Pavlinka što je slavensko prezime, ali on rijetko kada progovori slovački. U Komárnu su u velikoj mjeri zastupljena mađarska prezimena, što je rezultat povjesnih okolnosti, no to nije dovoljno za određivanje nacionalnog identiteta, ipak postoje tu i drugi faktori koji utječu na to. Kada поближе pogledamo spomenuto kazivanje, možemo zaključiti da djeca koja završe mađarske osnovne, pa čak i srednje škole imaju problema kod upisivanja slovačkih fakulteta, a sličan je i slučaj kod zapošljavanja. Pitanje koje se na ovom mjestu postavlja je koliko se zapravo nastavnih sati održava na slovačkom jeziku. Htio bih se nadovezat na Belu Filepa (2013: 118-119) koji se upravo time i bavi. Po njegovim saznanjima iz 2011. godine u Gimnaziji Jánosa Selye u Komárnu slovački se jezik podučava tjedno samo dva školska sata, a isto mi je rekla i baka. Različite vlade Slovačke odbijale su promijeniti nastavu slovačkog jezika u mađarskim školama jer smatraju da slovački jezik djeci rođenim u mađarskim obiteljima predstavlja strani jezik. No pritisak je sa slovačke strane velik i odrasli se često, kao što je to slučaj kod Igora, čude što djeca ne govore tečnim slovačkim. Neki roditelji zbog toga svoju djecu upisuju u slovačke vrtiće kako bi se na neki način kompenzirali jezični deficiti upisivanjem osnovne škole. No po istraživanju Filepa ipak većina djece upisuje mađarsku osnovnu što njihovo znanje slovačkog otežava. U slučaju da djeca odluče učiti na materinskom jeziku (mađarskom), dolazi do problema sa službenim jezikom, a ako se s druge strane odluče za slovački jezik, mogući su problemi s diglosijom. Baka mi je na tu temu dala dvije mogućnosti: kada dijete krene u mađarsku školu te kada dijete krene u slovačku školu.

Kada upišem dijete u prvi razred, ja ga moram podučavat i kod kuće. Uči u školi, ali s njim moram učiti i doma...abecedu i sve i to na mađarskom. Onda se ja mađariziram u tih 9 godina, ali nakon tih 9 godina kud dalje? U Mađarsku, jer samo mađarski zna, jer u mađarskoj se školi malo uči slovački jezik kao strani jezik. (...) Ako kod kuće ne nauči slovački, to dijete neće znati jezik, samo mađarski. Nakon što završi 9 godina, maturira na mađarskoj gimnaziji, jer slovački ne zna... kud nakon toga na fakultet? U Mađarsku. I na taj način

slovačka država gubi stanovnika, ali i cijelu obitelj jer su se svi mađarizirali, jer 9 godina učim dijete govoriti mađarski.¹⁰

Kada imam mogućnost upisati dijete u slovačku školu, ono gleda slovačku televiziju, slovačke crtiće, slovački folklor, slovačke stare filmove...podržava slovačku kulturu. Ja ne gubim ništa, ja sam Slovak. Svejedno je imam li supruga Mađara, jer usmjeravam to dijete na slovački jezik. (...) Kod kuće slobodno nauči mađarski kao što su moja djeca naučila mađarski..kuhinjski jezik.¹¹

Izgleda da bi djeca u slučaju moje bake trebala upisati slovačku školu kako bi u budućnosti imali više mogućnosti stvoriti vlastitu karijeru čime bi napredovali gospodarstvo cijele države, te održavali slovačku kulturu. Baka u tom smislu smatra da bi se slovački jezik uzdigao kada bi primjerice djeca u slovačkim osnovnim školama pjevala stare slovačke pjesmice, ali opet navodi problem države koja ne sudjeluje u realizaciji takvih ideja. Ona se osobno smatra Slovačkinjom, bez obzira na njene pretke. U jednoj prilici rekla je kako se rodila u Slovačkoj, po tome je Slovačkinja, bez obzira na to kojim se jezikom služi u svakodnevnom životu. Osobno nema ništa protiv da dijete nauči i mađarski jezik, time se olakšava komunikacija u gradu. No kako ona i sama kaže, to je samo *kuhinjski mađarski*. To nije standardni mađarski jezik i prema njihovim izjavama postoji velika razlika u *kuhinjskom* te postoji i mogućnost nesporazuma njihovom korištenju na području Mađarske. Jesu li govornici spomenutog *kuhinjskog* mađarskog *outsideri* kao što ih naziva Edwards (2009: 55)? Autor naime smatra da su takvim ljudima dublje razine komunikacije nedohvatljive, tj. da to nije dovoljno za primjerice shvaćanje književnih djela neke kulture, u ovom slučaju mađarske kulture. Mogu li se oni identificirati kao Mađari u Mađarskoj samo putem *kuhinjskog* jezika ili će se naći u slijepoj ulici? U poglavlju koje slijedi odgovorit ću na ovo pitanje, jer ću obratiti pozornost na odrasle u spomenutoj situaciji.

Vodio sam još jedan jako zanimljiv razgovor s Tamášom Molnárom (1972.) koji se smatra Mađarom iako je rođen u Johannesburgu. Njegovu ću priču iznijeti u poglavlju koje slijedi, no pitao sam ga u koju će školu upisati svoju djecu i kojim ih jezikom odgaja. „Ja i moja supruga odlučili smo da će sin i kćer pohađati mađarsku školu.“ Pitao sam u tom trenutku zašto. „Baš kao što je rekao najveći pedagog svih vremena, mađarski Jan Ámos

¹⁰ Prema kazivanju Veronike Pavlinkove (1951.)

¹¹ Ibid.

Komenský: svako dijete može naučiti bilo koji predmet na materinskom jeziku.“ Pitao sam ga smatra li da je materinski jezik njegove djece mađarski, na što je on odgovorio „Naravno“. No kada sam ukazao na to da se nalazimo u Republici Slovačkoj odgovorio je sljedeće: „Ne priznajem Slovačku republiku.“ Ovakav odgovor nisam u tom trenutku očekivao i odmah sam tražio razlog takvom stavu. Odgovor koji sam dobio očekivao sam još manje: „Jer sam katolik. Katolicima je najveća prijetnja slobodno zidarstvo.¹² Trianon i razbijanje Ugarskog kraljevstva djelo je slobodnih zidara. (...) Bilo je to čudno razbijanje, to je naš pogled na stvari.“ Kao ponosan Mađar često je za vrijeme razgovora aludirao na to da je Komárno i dalje mađarski grad. Priznao je kako se kreće u grupici ljudi koji i dalje vjeruju u veliko Ugarsko kraljevstvo. Na pitanje hoće li njegova djeca postat Mađari budući da ih šalje u mađarsku školu odgovorio je: „To će oni odlučiti. Ne želim nikoga siliti.“ Tamáš se također nada da će njegova djeca govoriti i slovačkim jezikom, a naučit će ga kao što ga je on naučio, kao dijete među slovačkim prijateljima. Vidimo ovdje da Tamáš želi da njegova djeca budu Mađari, tako ih on šalje u mađarske škole, kod kuće ih odgaja na mađarskom jeziku, ali daje im mogućnost da sami odluče hoće li se smatrati Slovacima ili Mađarima kada odrastu.

Kao što je George Herbert Mead spomenuo, identitet je dinamičan, a osoba se razvija kroz društvenu interakciju. Njegova prva faza „play“ u slučaju djece Tamáša (koji predstavlja „značajne druge“) odvija se na mađarskom jeziku jer su djeca tim jezikom okružena i odgajana. Smatram da se na taj način od malena poprimaju elementi mađarske kulture, pogotovo ako k tome djeca prate mađarsku televiziju. Poznato je kako mediji u današnje vrijeme imaju velik utjecaj na zajednice, informacijama kojima preplavljaju gledatelje vrše jednu vrstu kontrole nad njima. Usmjeravaju ih suptilnim porukama te im usađuju različite ideje. No kako to izgleda u drugoj fazi „game“? Teško je nagađati, pošto su djeca još malena.

Po prikupljenim podacima možemo reći da roditelji odlučuju u koji će vrtić ili školu upisati svoje dijete i time ga usmjeriti prema jeziku koji će mu biti primarnim za izgradnju vlastitog identiteta. Jedan od bitnijih faktora kod odabira škole igraju financijska sredstva. Mnogo roditelja svoje dijete upisuje u mađarsku školu zbog podržavanja istih sa strane Mađarske. Kada sam saznao da Mađarska podržava mađarske škole u Komárnu, a Slovačka svoje ne, shvatio sam kako veliku ulogu u odabiru jezika djece igraju državni organi koji

¹² Slobodno zidarstvo u mnogim je zemljama razgranano, mistično, strogo hijerarhijski organiziran pokret nastao u prilikama liberalnog prosvjetiteljstva. Kao svoju programsku zadaću isticao »moralno oplemenjivanje« i u svojim počecima zastupao određene napredne, liberalno-prosvjetiteljske i antiklerikalne ideje. Slobodno zidarstvo bila je tajna udruga, koja je krila svoje obrede i znakove raspoznavanja i održavala tajne sastanke. Neki kršćanski krugovi smatraju da je „Slobodno zidarstvo“ u biti obožavanje Sotone kao vrhovnog arhitekta Svemira.

uveliko pomoću financija žele prikazati svoju zastupnost u gradu. Mogli bismo reći da se na taj način provodi jedna vrsta „mađarizacije“ stanovnika grada od malih nogu. Upravo time raste broj govornika mađarskog i to ne mislim ovdje na *kuhinjski* nego na standardni koji otvara vrata mađarskoj kulturi. No takvo financiranje mađarskih škola donosi i razne probleme. Tamáš mi je u jednoj prilici ukazao na problem s Romima u ovom kontekstu. Oni to često iskorištavaju kako bi se zabavljali. „Svakog rujna i listopada mađarska država isplaćuje kroz OTP banku...kad pogledaš tko stoji u redu, komedija. Ah...sami cigani.“¹³ Navodno se za te novce ne kupuju stvari potrebne za školovanje, već se troše na različite fešte. Da li je to razlog zašto Slovačka ne podržava svoje škole? Kako bi se izbjeglo upravo takvo iskorištavanje? Moguće. Ipak smatram da financiranje mađarskih škola nije glavni razlog kod odabira škola. Kako sam već spomenuo u nekoliko navrata, mađarski je jezik zastupljen svugdje u gradu, bilo kod djece ili odraslih. Po tome smatram da roditelji odabiru mađarske škole i zbog toga što je taj jezik u gradu na neki način „jači“. Djeca će ionako na ulici ili igralištu govoriti prije mađarski nego slovački. Osobno sam kao dijete odrastao u slovačkoj obitelji uz slovačku televiziju i u slovačkom vrtiću. Kada bi se otišao na ulicu igrati s djecom bio sam na neki način prisiljen naučiti i mađarski kako bih se mogao sporazumijeti. Činjenica je da su me djeca razumijela kada bi govorio slovački, no ona su mi odgovarala na mađarskom. Što se tiče učenja drugog jezika po kazivanjima niti jedan roditelj neće imati problema s tim ako dijete nauči i drugi jezik, dapače to je dodatan plus u životu. Isto tako djeca u slučaju mojih ispitanika na kraju, barem načelno, sama odabiru kojoj će se nacionalnosti prikloniti. No u Slovačkoj je potrebno poznavanje slovačkog u slučaju da se čovjek odluči na daljnije obrazovanje ili zapošljavanje van granica Komárna. Ako ne govori tečno slovački jezik, teško će se zaposliti u ostatku države, no s druge strane ima mogućnost preseliti se u Mađarsku gdje neće imati problema. Kako se identitet stalno mijenja teško ga je odrediti samo na primjerima djece. Potrebno je uzeti u obzir i to što se događa u svijetu odraslih. U slijedećem ću poglavlju obratiti pozornost na odrasle osobe i njihovo viđenje jezične problematike u gradu. Smatram da će se tad jezična slika grada izoštriti te da ću u konačnici biti bliže određivanju identiteta grada.

¹³ Prema kazivanju Tamáša Molnára (1972.)

4.2. Život u slovačko-mađarskom gradu

Ovo će se poglavlje baviti životom odraslih u Komárnu i njihovim viđenjem stanja u gradu. Kako sam u prijašnjem poglavlju obradio temu djece s naglaskom na upisivanju mađarskih ili slovačkih vrtića/škola, ovdje ću se baviti životom nakon završenog obrazovanja. Obratit ću pozornost i na predrasude prema gradu koje su se stvorile tokom vremena jer smatram da je perspektiva ostatka države u ovom kontekstu identifikacije jako bitna. Po analizi razgovara s Tamášom, koji predstavlja tipičnog mađarskog nacionalistu, želim saznati dolazi li do konflikata između Mađara i Slovaka. Postoji li uopće na prostoru grada slovačko domoljublje? Također me zanima koji jezik odrasli koriste u svakodnevnom životu i što točno ima utjecaj na njihov odabir.

Počet ću poglavlje ponovno s osobnim slučajem koji me je dočekaao kada sam bio na istraživanju. Kada sam otišao u obilazak grada za vrijeme istraživanja bila mi je namjera ući u turističku agenciju ili knjižnicu kako bih pronašao literaturu o gradu. Na internetskim stranicama ipak ne postoji dovoljno potrebnih informacija za pisanje diplomskog rada ove tematike. Zbog toga sam smatrao da ne postoji bolje mjesto za pronalazak knjiga o gradu nego u Komárnu, no potraga je ubrzo završila. U gradskoj knjižnici pronašao sam samo dvije knjige o gradu na slovačkom jeziku, ostale su bile na mađarskom. Turistička agencija uopće nije imala knjiga na slovačkom što me je pomalo u tom trenutku i šokiralo. Zašto u slovačkom gradu u turističkoj agenciji ne postoji knjiga na slovačkom jeziku? Na mađarskom jeziku ponuda je bila bogata, razne brošure, povijesne i aktualne knjige o gradu. Kako osobno mađarski ne razumijem u tolikoj mjeri, te su mi knjige bile beskorisne. U jednoj knjižari jedva da je i bilo knjiga na slovačkom. U Panta Rhei nisam ulazio s namjerom kupiti knjigu o gradu, već sam htio istražiti količinu slovačkih naspram mađarskih knjiga.

Slika 1. Panta Rhei – knjižara

Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 6.7. 2016.

Na priloženoj slici vidi se jedan dio knjižare koja nudi knjige raznih tematika. Prolazivši kroz police na slici primijetio sam da su sve na mađarskom jeziku. Pronaći knjigu na slovačkom jeziku bila je prava rijetkost, a najčešće su knjige na službenom jeziku bile dječjih tematika, što je zanimljivo jer putem toga djeca mogu učiti slovački jezik. Nadovezao bih se na ovom mjestu na kazivanje Tamáša Molnára koji je dobar primjer mađarskog domoljuba koji živi u uvjerenju kako Ugarsko kraljevstvo i dalje postoji te da fizičke granice ne predstavljaju njegov završetak. Kada sam tražio slovačke knjige, pozvao sam ga sa sobom kako bi me proveo po gradu i pokazao gdje bih mogao pronaći što tražim. Na slučaj s turističkom agencijom nasmijao se, ali je ipak priznao kako to smatra pomalo čudnim i nenormalnim.

Slika 2. Ploča o gradu na mađarskom, slovačkom i engleskom jeziku

Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 6.7.2016.

Uz uvjerenje da je Komárno i dalje mađarski grad, vidimo da ga je taj slučaj malo iznenadio. Priložena slika prikazuje ploču koja upisuje kako je u Komárnu 1715. godine obitavalo više stanovnika nego u većim gradovima Ugarskog kraljevstva. Bitan detalj je što se ploča nalazi na samom ulazu u turističku zajednicu grada, a prvi jezik ploče je mađarski. Često se šali s činjenicom da Slovačka ne radi na održavanju jezika na području južne Slovačke, što je bio i slučaj kada je obratio pozornost na ploču. Njemu i njegovom viđenju stvari to i na neki način odgovara. Već sam prije napomenuo kako se on rodio u Johannesburgu, no sada bih htio prikazati kako je on razvio ljubav prema Mađarskoj i tko je za to zaslužan. Otac mu je Mađar, ili kako je on rekao *fefik*¹⁴, dok majka dolazi iz miješane poljsko-mađarske obitelji. U Južnu Afriku pobjegli su zbog toga što je njegov otac na trgu zapalio slovačku zastavu. Godine 1968./9. otišli su u Beč gdje im je za cilj preseljenja bila ponuđena Australija, Kanada i Južna Afrika. Kako su se odlučili za treću opciju pojavio se problem, u državu slobodna žena nije mogla ući. Zbog toga su njegovi roditelji morali stupiti u brak. Spomenuo je i prvu svađu koja je nastala među njima jer je njegov otac bio protestant, majka s druge strane katolikinja. Na kraju su se vjenčali u evangelističkoj crkvi u Beču, svećenik je bio Mađar. U Johannesburgu

¹⁴ Feferon ili fefik – naziv koji Slovaci koriste kada se referiraju na Mađare. Navodno je pojam nastao po primjeru mađarske kuhinje koja često koristi feferone.

ih je dočekala grupica Mađara koja im je osigurala smještaj, posao i sve potrebno za osnivanje novoga života. Kako su u Johannesburgu osim Mađara živjeli i Česi i Slovaci kao i Poljaci, Tamáš mi je rekao da su njegovim roditeljima sva vrata bila otvorena. Otac mu je tamo upoznao mađarskog profesora koji je 1956. također pobjegao u JA kada su Rusi stigli u Budimpeštu. „Na prvom mjestu njemu moj otac može biti zahvalan za to da je postao tako jak mađarski nacionalist.“ Roditelji su ga odgajali engleskim jezikom, međusobno su govorili mađarski, no s djetetom ne. Priznao je kako je on razumio mađarski, s druge ga strane nije znao govoriti. U Čehoslovačku se vratio sa šest i pol godina i tamo je mogao ostati jedino u slučaju da ime Tomas pretvori u Tomáš uz izostavljanje imena Peter. No pitao sam se kako to da se sada zove Tamáš, na što je on spomenuo djeda koji je na njega imao velikog utjecaja. Priznao mi je kako tada još nije znao mađarski, ali djed ga je naučio Oče naš na mađarskom i budio bi ga u 6 ujutro kako bi dijete nabrojalo imena svih 7 kmenskih vođa¹⁵ koji su stigli na područje Karpatske doline. Htio bih se ovdje ponovno vratiti na Meada i njegovu „play“ fazu u kojoj se Tomas tada nalazio i u kojoj je njegov djed igrao ulogu „značajnih drugih“. Tomasova ljubav prema Mađarskoj započela je od malih nogu, mogli bismo čak reći da se to događalo na prisiljen način. S druge je strane njegova poljska baka također pokušala utjecati na njega, no to nije bilo dovoljno. Kako je krenuo u mađarsku osnovnu, nakon toga i srednju, naglasio je kako je oduvijek Mađar. S trideset i nešto godina odlučio je ponovno promijeniti ime s Tomáš na Tamáš s razlogom da se osjećao kao Mađar, ali je ime bilo slovačko.

Slika 3. i slika 4. Tamáš Molnár u gradskoj knjižnici

Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 6.7.2016.

¹⁵ Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér i Keszi

Na slici se uz Tamáša može vidjeti i njegova torbica koja je odmah privukla moju pažnju budući da sličnu nisam vidio. Pitao sam ga što se nalazi na torbici te koja je njena funkcija. Rekao mi je kako su slične torbice nosili konjanici Ugarskog kraljevstva te je nosi upravo zbog toga kako bi simbolizirao ljubav prema svojoj domovini. Moj otac se toj činjenici ismijavao i smatra je pretjeranom. Ja sam bio drugog mišljenja, smatram da svatko ima pravo na prikazivanje domoljublja na bilo koji način. Torbica ga čini prepoznatljivim u društvu, čak je rekao da on nije jedini koji nosi takvu torbicu. Osobno mu je od velike važnosti što je shvatljivo kada pogledamo njegovo viđenje današnjih granica.

Vladimir Legény (1969.) prepričao mi je jednu priču koja se dogodila na poslu. Tamáš danas radi u transportnom odjelu za Rieker. Organizira prijevoze resursa i za njega radi nekoliko vozača. Jednom prilikom vozač je morao ići u jedan Slovački grad, no Tamáš koristi egzonime. Često je to radio i s hrvatskim gradovima, tako recimo za Oroslavje kaže Oszlány. Vozač je na to krenuo u Mađarsku s uvjerenjem da se radi o gradu u Mađarskoj, gdje odredište nije pronašao. Kada sam Tamášu ukazao na taj slučaj, nasmijao se i rekao da je to napravio zbog toga jer je taj dio Slovačke i dalje dio Ugarskog kraljevstva. Navodno je vozač bio Slovak sa sjevera koji nije mogao prepoznati o čemu se radi, Tamáš je rekao da se to nebi dogodilo da je vozač bio Mađar, pa čak iz Komárna. Znači li to da bi Mađar ili stanovnik Komárna u tom slučaju točno znao kuda mora ići? Po njegovom mišljenju da, za što i postoji mogućnost, ali s druge strane to ne mora biti istina. Ipak u gradu postoje i ljudi koji mađarski ne govore, jer to odbijaju. Na taj način Tamáš piše sva imena gradova, no ovakav se nesporazum dogodio samo jednom. Egzonimi se često mogu čuti i na ulici, no mala je vjerojatnost da će Slovak izvana razumjeti o čemu se radi. Mađarski se jezik u tolikoj mjeri ukorijenio na području Komárna da ponekad osobno pomislim na mogućnost da grad ipak na neki način pripada Mađarima. Slovaci su se prilagodili stanju u gradu, po tome bi stvarno jedan građanin Komárna razumio mađarski egzonim. Maria (1973.) mi je u jednom trenutku priznala da mogu bit sretni što žive na jugu jer imaju mogućnost naučiti strani jezik (mađarski) koji mogu koristiti kao bilo koji drugi strani jezik.

Zastupljenost mađarskog jezika možemo vidjeti i na primjeru Miroslava Mlatenca (1964.) koji radi u Komárnu u jednom mađarskom poduzeću.

*I ja radim u mađarskoj firmi tu u Slovačkoj. U mađarskoj, ne slovačkoj.
Moram znati mađarski jezik jer bi dobio otkaz kada ga ne bi znao. Cijela je*

firma mađarska iz Mađarske. (...) Tamo ni ne komuniciraju na slovačkom, uopće ništa, apsolutno ništa. Kada dođe kamion potreban je tumač.¹⁶

Maria (1973.) je nadodala kako na području Komárna Mađari otvaraju u novije vrijeme sve više poduzeća. Za zapošljavanje u takvim poduzećim potrebno je poznavanje tečnog mađarskog jezika. Miroslav ne dolazi iz Komárna no dobio je posao tamo, po tome je morao i naučiti mađarski jezik. Rekao je kako ga je naučio među prijateljima koje je stekao u gradu. Danas ga govori tečno, ali i dalje se smatra Slovakom. Na ovom primjeru opet možemo prepoznati asimilaciju slovačkog stanovništva na mađarski jezik. Uz to smatram da jedan Slovak koji se preseli u Komárno u kratkom roku može naučiti mađarski jer je uvijek okružen njime i po tome je prisiljen da ga nauči kako bi se mogao sporazumjeti primjerice na poslu.

Medij su s vremenom također stvorili sliku južne Slovačke. Po kazivanjima mojih sugovornika često se spominje upravo taj utjecaj.

Glavno mediji. Svugdje se u medijima govori: ovdje su Mađari. Imam primjerice kolegicu (...) koja bi htjela posjetiti Komárno jer od nas čuje kako je ovdje lijepo. Imamo lijepe stvari, povijesne spomenike, baštinu itd. (...) Izbjegavala je malo temu, nije se usudila pitati...na kraju je ipak pitala. Znaš što me pitala? Znaju li tamo ljudi i slovački? (...) Mogu se tamo sporazumjeti na slovačkom? Normalno je bila uvjerena da će doći u Komárno i da se neće moći sporazumjeti na slovačkom. Pa za Boga, rođena sam u Komárnu, tu živim, vjerna sam Slovakinja. Znam i mađarski, uzimam ga kao strani jezik. (...) Ti kad dođeš, nemaš niti najmanji problem sporazumjet se na slovačkom. (...) Godinama nije dolazila u Komárno samo zbog toga jer iz medija i politike dolazi: Komárno je Mađarska.¹⁷

Kao što sam ranije spomenuo, medij svojim informacijama, bile točne ili ne, često stvaraju sliku južne Slovačke kao problematične zbog jezika. Stanovnicima ostatka Slovačke prenose se informacije o tome kako se primjerice u Komárnu ne mogu sporazumjeti. No stvarna slika izgleda potpuno drugačije. Istina je da se koriste oba jezika u svakodnevnom životu. Moguće je sporazumijevanje na oba jezika, konflikti zbog toga i ne postoje, ali mediji opet imaju drugačije viđenje. „Kako govore mediji (...) ovdje se Mađari tuku sa Slovacima. Stigli su

¹⁶ Prema kazivanju Miroslava Mlatenca (1964.)

¹⁷ Prema kazivanju Marie Gyóriove Horváthove (1973.)

ovamo i kao: kakav je mir ovdje kod vas. Oni su mislili da mi pucamo jedni na druge, da je ovdje rat. Znaš, to su smatrali. Došli ovamo i rekli da imamo bolji život nego oni gore. Mislili su da se mi ovdje mrzimo.“ Sugovornici su priznali da je to apsurdno i da sve što mediji pišu nije istina. Na Youtubeu pronašao sam jedan zanimljiv video u kojem novinar Martin Daňo prisustvuje zasjedanju gradskog zastupništva u Komárnu na dan 19. ožujka 2015. Odmah na početku videa naglašava zastupnicima da se koriste slovačkim jezikom. U nekoliko navrata prekidao je raspravu kako bi ukazao na činjenicu da ništa ne razumije. Sjednica se u velikoj većini ipak održavala na mađarskom jeziku. I sam je rekao: „Pardon, htio bih samo na trenutak ovo prekinuti. Ja to razumijem ovako: ako ne znam mađarski ja sam ovdje nepotreban. (...) Rekli ste mi da će doći tumač, ja imam par pitanja. Ja to ne razumijem. (...) Da bar onda gradonačelnik kaže: Slovaci otidite, jer vi tome nećete razumjeti.“¹⁸ Pri samom kraju videa savjetuje Slovacima da se isele iz Komárna, jer neće razumjeti ništa što se odlučilo. Navodi kako priznaje mađarsku manjinu, no u ovom slučaju ljudi koji govore samo slovački neće razumjeti pitanja postavljena na zasjedanju, sam novinar nema mogućnost sudjelovati u raspravi i cijeli slučaj smatra tužnim. Pogledamo li cijelu situaciju malo поближе, interpretacije slučaja mogu biti razne. Kao prvo, novinar savjetuje Slovacima da napuste grad zbog mađarskog jezika. No nije obratio pozornost na to da se i Slovaci mogu sporazumjeti na vlastitom materinskom jeziku bez velikih poteškoća, što njegov savjet čini prenaglim. Moramo uzeti u obzir da postoji mogućnost da nije očekivao takav način vođenja sjednice. Moguće je da je bio u tolikoj mjeri šokiran da je reagirao obrambeno prema svojoj državi te je zaključio da jug pripada Mađarima. S druge strane, ako pogledamo zastupništvo, vidimo kako se na jedan način upravo putem jezika želi prikazati nadmoć Mađara u gradu što bi na kraju i opravdalo reakciju novinara. Kada je prekinuo raspravu u više navrata, zastupnici su se novinaru obratili na slovačkom jeziku, no sjednicu su i dalje vodili na mađarskom, kao da namjerno ne žele da se sazna što se odlučuje. Smatram da se upravo ovdje može vidjeti moć mađarskog jezika u gradu, ako uzmemo u obzir da se koristi čak i u političkoj sferi grada. Htio bih se na ovom mjestu ponovo nadovezati na šalu o sjevernoj Mađarskoj. Na Youtubeu postoji jedan prilog iz vijesti slovačke nacionalne televizije u kojem se radi o jednoj internetskoj stranici koja nudi razne ponude za posao. Činjenica je da je stranica napisana na slovačkom jeziku, no poslovi koji se nude obavljaju se u sjevernoj Mađarskoj. Na videu se može prepoznati kako upravo slovački gradovi poput Komárna čine sjevernu Mađarsku¹⁹.

¹⁸ Martin Daňo u videu. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ufGUKAMEHEU> (28.2.2017.)

¹⁹ Youtube video. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=P7ltoEXPsMY> (28.2.2017.)

Slika 5. Karta sjeverne Mađarske po viđenju medija

Izvor: <https://www.youtube.com/watch?v=P7ltoEXpSMY>

Na priloženoj slici crvenom su bojom označeni dijelovi južne Slovačke koji navodno pripadaju sjevernoj Mađarskoj i kada bolje pogledamo sliku, možemo vidjeti kako je po tome pola države dio Mađarske. Sudeći po informacijama koje dolaze sa strane medija možemo reći da stvaraju krivu sliku. Ljudi u ostatku Slovačke koji nikada nisu posjetili jug zbog medija ovaj prostor na neki način ne prihvaćaju kao dio vlastite države. Zbog velikog postotka mađarske manjine dolazi do česte generalizacije. Kada se netko ipak odluči posjetiti Komárno vidi da se na tom prostoru ne ratuje te da suživot Mađara i Slovaka dobro funkcionira. Do konflikta zbog jezika i ne dolazi, istina je da postoje pojedinci, no i to je rijetkost.

Sliku koju sam dobio istraživanjem razlikuje se od očekivane. Osobno sam smatrao da jezik u gradu predstavlja velik problem i da je stanovništvo zbog toga podijeljeno. Možda je prije i bilo tako, ali danas to više nije slučaj. Veronika Györiova (1994.) priznala je da unatoč tome što je pohađala slovačke škole ipak više naginje na mađarsku stranu. Rekla je da se planira preseliti u Mađarsku i da će njena djeca bit Mađari, ne zbog jezika, već zbog predaka. Pitao sam je za mišljenje mlađe populacije, postoji li ta podvojenost između nacionalnosti. Po njezinom mišljenju mladi i ne razmišljaju o tome, osjećaju se tako kako im piše u dokumentima. Tamáš je bio sličnog mišljenja kada je rekao da je pitanje jezika novijim generacijama nebitno. Ionako će se iseliti iz Komárna jer ovdje ne vide budućnost. Ne zbog jezika, postoje tu razni drugi faktori od kojih veliku ulogu igra političko uređenje države, no to ulazi u problematiku prostora o čemu će kasnije biti riječ.

Po kazivanjima danas većinu stanovnika Komárna čine slovački Mađari (70%). Imaju slovačko državljanstvo, no mađarski im je jezik materinski. Razlog tome su povijesne okolnosti kao i uvjerenje mađarskih nacionalista da Ugarsko kraljevstvo i dalje postoji. Htio bih se nadovezati na Tanyu Renee Mineur (2013: 12) koja jezik povezuje s konstruiranjem stvarnosti. Koristi li se u ovom slučaju jezik upravo kao instrument stvaranja mađarske stvarnosti? Navedena se teorija može primijeniti na pojedince poput Tamáša, ali uz utjecaj

medija takvo se viđenje nadograđuje i učvršćuje. No kada Slovak sa sjevera dođe na jug, neće imati problema sporazumjet se na slovačkom jeziku, što znači da ga društvo neće isključiti iz svoje grupe kao što to navodi Wecker (2009: 19). Predrasude koje su se s vremenom stvorile o Komárnu zapravo stvaraju krivu predodžbu o gradu. Zbog velike zastupljenosti mađarske manjine, mađarski jezik prevladava i Slovaci se bez problema asimiliraju na to. Schröder (1995: 57), uz druge znanstvenike, jezik smatra instrumentom moći što možemo primijeniti na Komárno, jer se putem jezika i upravo spomenutom asimilacijom poprimaju kulturne norme vladajućeg jezika. Mađari na prostoru grada svoju kulturu i tradiciju čuvaju upravo putem jezika. Po kazivanjima sam dobio informaciju da se u gradu često organiziraju događaji poput koncerata ili raznih proslava obljetnica na mađarskom jeziku. Jezikom se prenose upravo kulturni elementi naroda koji čini etničku većinu u gradu. Prema tome jezik igra jednu od najvećih uloga kod konstrukcije identiteta stanovništva grada.

5. IDENTIFIKACIJA KROZ PROSTOR

„Stariji sam od Slovačke.“ Navedena se rečenica nalazila na transparentu pričvršćenom na bijelom Golfu usred Elizabetinog mosta u Komárnu.

Slika 6. „Stariji sam od Slovačke“

Izvor: <http://derstandard.at/1250691040022/Nach-Einreiseverbot-fuer-ungarischen-Staatschef-Krieg-der-Worte-zwischen-Ungarn-und-Slowakei> (2.3.2017.)

Na slici možemo prepoznati protest mađarskih nacionalista koji ne priznaju slovačku državu, smatraju da su oni tu živjeli još prije samostalnosti Slovačke te da je Komárno njihov dom. Po njihovom je smatranju Komárno i dalje dio Mađarske. Tenzije su se stvorile 21. kolovoza 2009. godine kada je mađarski predsjednik László Sólyom planirao posjetiti Komárno kako bi predstavio kip prvog mađarskog kralja Stjepana I. Svetog. To nije bila njegova prva posjeta gradu, 2007. godine predsjednik se isto tako uputio u Komárno kako bi predstavio kip kralja Andrije II. No 2009. slovački mu je predsjednik savjetovao da ne dolazi zbog toga jer je 20./21. kolovoza obljetnica invazije Čehoslovačke sa strane članica Varšavskog pakta kako bi se stalo na kraj procesima reforme Praškog proljeća. Sólyom je unatoč upozorenjima htio ući u zemlju, ali stigao je samo do granice koju nije mogao proći. Kao rezultat toga most se napunio mađarskim ekstremnim desničarima koji su protestirali upravo protiv zabrane ulaska predsjednika. Slovački premijer Robert Fico u jednom kratkom videu daje svoj komentar na cijeli slučaj: „S njegove se strane ne radi o ničem drugom nego o provokaciji, kako bi napravio štetu. Gospodin Sólyom kao predsjednik bit će službeno dobrodošao bilo kada. (...) To mora biti posjeta za vrijeme koje će se ponašati kao čovjek koji

je na ozemlju suverene države, a ne posjeta za vrijeme koje će se ponašati kao čovjek koji je samo otišao u dio Mađarske republike. (...) Želi pokazati da je ovo uzemlje na kojem su oni gospodari...“²⁰ Htio bih se na ovom mjestu nadovezati na Foucaultovu teoriju o oblikovanju prostora u kojem on poistovjećuje upravo spomenuto oblikovanje s moći moderne države s kojom se uspostavlja kontrola nad pojedincima. (Čapo i Zrnić 2011: 32). U poglavlju koje se bavilo identifikacijom putem jezika vidjeli smo da je jezik jedan od ključnih elemenata kod predstavljanja moći „elite“. Tom se tematikom bavio primjer gradskog zasjedanja za vrijeme kojeg se koristio mađarski jezik. No takva moć ne mora se manifestirati samo u sferama jezika, kako vidimo na primjeru predstavljanja kipa, uređenje prostora također u tom pogledu igra veliku ulogu. U spomenutom slučaju Komárna vidimo dvije strane: mađarsku i slovačku. Dok s jedne strane mađarski predsjednik predstavljanjem kipa, po mišljenju Roberta Fica, želi pokazati kako Komárno i dalje pripada Mađarskoj, slovački premijer pokušava spriječiti upravo taj čin. Prisjetimo se i videa s *Youtuba* u kojem medij jasno prikazuju da jug Slovačke i dalje pripada Mađarskoj. Građani su prepravljeni takvim vrstama informacija kojima se pokušava uspostaviti kontrola sa strane Mađarske države. Komárno zbog svog geografskog položaja oduvijek stvara tenzije između stanovnika, a najveći utjecaj na takvu vrstu konflikta ima upravo politika. U ovom su se slučaju tenzije povećale upravo time što je Sólyom unatoč upozorenju odlučio posjetiti Komárno. Događaj na kraju nije doveo do fizičkog konflikta među podijeljenim stranama, no u Slovacima se u tom trenutku ponovno probudila nacionalna svijest.

U ovom ću se poglavlju baviti identifikacijom kroz prostor. Već po navedenom primjeru možemo prepoznati problematiku uređenja prostora u kojem s jedne strane mađarska manjina želi očuvati mađarsku kulturu u gradu, dok s druge strane Slovaci žele očuvati i na jedan način „uspostaviti“ svoju. Analizirat ću podatke dobivene istraživanjem u gradu uz što ću se koristiti i rezultatima prijašnjih istraživanja. Kako su ljudi usko povezani prostorom uzet ću u obzir i spomen mjesta u gradu kao i utjecaj ljudi na uređenje istog. Moramo naglasiti da je Slovačka kao nezavisna država mlada što bitno utječe na spomenutu problematiku, dok je s druge strane Komárno u najvećem dijelu povijesti pripadao Mađarskoj što možemo vidjeti po uređenju grada. Smeta li Slovacima što se u gradu nalaze kipovi mađarskih kraljeva? Na koji način Slovaci kroz prostor žele prikazati svoj nacionalni identitet a na koji način to rade Mađari? Postoji li danas zapravo konflikt oko toga ili je jedna strana ipak popustila upravo kako bi se izbjegli ti konflikti? Uz pomoć postavljenih pitanja pokušat ću doći korak bliže

²⁰ Komentar Roberta Fica u videu: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ljt3NS5TmGQ> (2.3.2017.)

otkrivanju identiteta grada, naravno i uz identifikaciju kroz jezik, o čemu je bila riječ u prijašnjim poglavljima.

Podvojena mišljenja među stanovnicima pojavila su se i za vrijeme premještanja kipa Sv. Ćirila i Metoda koji je prvenstveno bio postavljen na zgradi Matice slovačke. Odluka postavljanja kipa na novi kružni tok pobudila je razna mišljenja. 4. srpnja 2010. premijer Robert Fico sudjelovao je u predstavljanju kipa te novu lokaciju smatra simboličnom. Kako i sam navodi, ovdje se radi o križanju cesta koje vode u Bratislavu, Budimpeštu i Nove Zamky i po tome „Je to simbol 21. stoljeća, simbol zajedništva spojene Europe.“²¹ S druge se strane javila mađarska koalicija koja smatra kako je premještanje kipa karakteristično za apliciranje moći vlade i taj čin povezuje s provokacijom. Riječ je ovdje o preispitivanju povijesti grada, navodno su Ćiril i Metod na područje Slovačke stigli 863. godine. Predstavnici mađarske nacionalne manjine misionare optužuju za lažno predstavljanje povijesti. Spomenuo sam kip Stjepana I. Svetog koji je bio prvi mađarski kralj od 1000.-1038., što se u ovom slučaju ne poklapa s dolaskom misionara u Slovačku. Slovaci su predstavljanjem kipa osjećali povezanost k vlastitom prostoru i slavenskoj pripadnosti čemu svjedoče uzvici za vrijeme predstavljanja kipa: „Neka živi Slovačka!“²² Slovaci u ovom slučaju kroz simboliku kipa Ćirila i Metoda žele prikazati kako je Komárno slovački grad. U jednom od navedenih članaka spominje se kako se uz natpis na slovačkom dodao i mađarski. Mađarski natpis nije opstao dugo jer ga je netko tokom noći maknuo i ne zna se tko. Kada si zamislimo da ga je maknuo Slovak, otvara se pitanje njegovog motiva. Želio je on time prenijeti poruku da se kip tiče samo Slovaka te da mađarskom jeziku i Mađarima ovdje nije mjesto? Mogućnost postoji ako se prisjetimo kako je mađarska manjina reagirala na njegovo predstavljanje. Što ako je to učinio Mađar? Da li je to zbog sličnog protesta? Možda Mađari ne priznaju Ćirila i Metoda jer navodno iskrivljavaju povijest, pa su kao rezultat toga maknuli ploču na mađarskom jeziku. To su samo pretpostavke, ali smatram da bi istraživanje tog slučaja pridonijelo pisanju ovog rada. Želim još spomenuti viđenje poduzetnika Jánoša Bósza koji se godinama bori za autonomiju na jugu Slovačke i tako navodi što točno mađarska manjina traži: „I Mađari žele ono isto, ne žele biti sporedni ljudi na vlastitom ozemlju starom 1000 godina, želimo jednaka prava uz europski standard, zajedničku uzemnu autonomiju.“²³ Htio bih se pozvati na

²¹ Citat Roberta Fica iz novinskog članka: URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/167361/komarno-sochu-sv-cyrila-a-metoda-odhalili-bez-incidentov/> (2.3.2017.)

²² Peter Augustin (2010.) – Arogancia lokalnej moci. URL: <http://archiv.extraplus.sk/1256/arogancia-lokalnej-moci> (2.3.2017.)

²³ János Bósz u članku: URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/167361/komarno-sochu-sv-cyrila-a-metoda-odhalili-bez-incidentov/> (2.3.2017.)

kazivanje Tamáša Molnára koji je u jednom trenutku ukazao na to kako se Slovaci u gradu osjećaju tuđim. Po primjeru kipa Ćirila i Metoda vidi se upravo suprotnost njegovog kazivanja. Osobno smatram da se Slovaci putem sjećanja i seobom kipa ipak na neki način povezuju s prostorom na kojem žive, s druge strane možemo također reći da je upravo lokacija kipa simbolična. Pokušava li Slovačka time „izgladiti“ odnose s manjinom? Po mom mišljenju rekao bih da Slovaci žele prikazati da su mađarske manjine dobrodošle, no da grad i dalje pripada Slovačkoj.

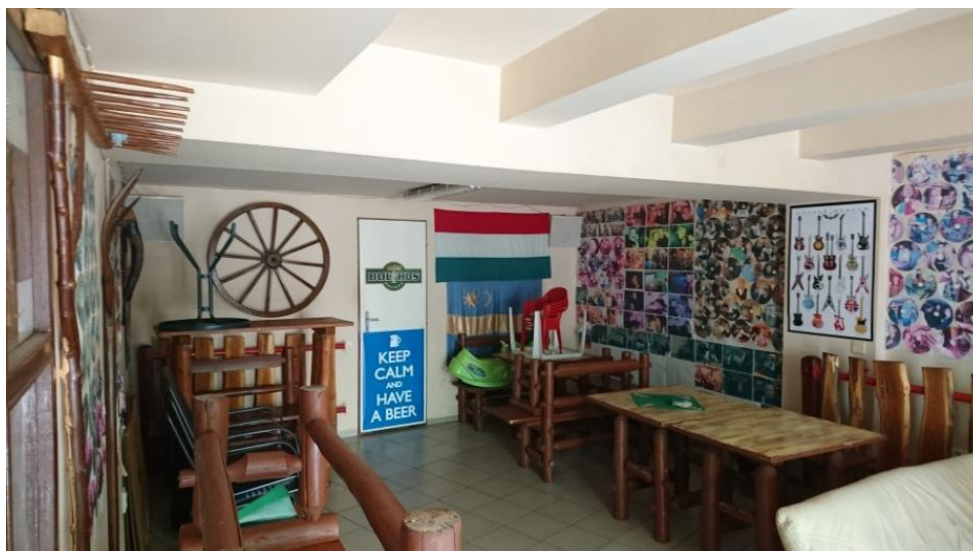
Pregovori o ulasku Slovačke u Europsku Uniju motivirali su građane da 2001. godine izgrade kompleks Europskog trga. Spomenuti kompleks nalazi se u centru grada i u njemu možemo pronaći privatne urede, raznolike trgovine i suvenirnice, a zgrade su šarene i različitih stilova. Svaka zgrada simbolizira arhitekturu i kulturu pojedine Europske države. Muriel Blaive i Libora Oates-Indruchová (2013: 108-109) smatraju kako Slovaci i Mađari kompleksom odaju počast idealnom svijetu tolerancije, slobode i pripadnosti.

Slika 7. Nádvorie Európy

Izvor: http://www.ubytovanie-velky-meder.sk/files/galeria/mesto-komarno_4-1.jpg (2.3.2017.)

Ovdje se vidi upravo raznolikost zgrada te različiti stilovi arhitekture, danas se nažalost sve više obrta zatvara i kada sam bio na istraživanju primijetio sam upravo tu razliku. Zanimljiv mi se slučaj dogodio kada sam ušao u jednu pivovaru upravo u spomenutom kompleksu. Pivovara nosi ime Nemecky dom, što u prijevodu znači Njemačka kuća i građena je u njemačkom stilu. Za vrijeme prijašnjih posjeta gradu često bih odlazio upravo u taj lokal, no nisam obraćao pozornost na detalje. Zadnja posjeta omogućila mi je pristup odvojenoj sobi u kojoj sam na zidu vidio mađarsku zastavu.

Slika 8. Mađarska zastava u Nemeckom domu

Izvor: osobna fotografija, snimljeno 8.7.2016.

Fotografija prikazuje mađarsku zastavu usred njemačkog puba što simbolizira domoljublje prema Mađarskoj. Raspitao sam se u razgovoru s Tamášom zašto je upravo ta zastava postavljena na tom mjestu. Rekao je kako se u tom pubu nalaze ljudi koji vjeruju u Ugarsko kraljevstvo. U taj lokal dolaze ljudi istog mišljenja i svjetonazora i u velikoj su mjeri stalni gosti puba. Tamáš mi je pokazao i kartu koja se sastoji od slika istomišljenika.

Slika 9. Karta Ugarskog kraljevstva

Izvor: osobna fotografija, snimljeno 8. srpnja 2016.

Na slici se može prepoznati nekadašnja karta Ugarskog kraljevstva s fizičkim granicama. Popunjena je slikama ljudi koji i dalje vjeruju u navedeno kraljevstvo, a po tome tu pripada i

Komárno. Kada поближе pogledamo kartu, vidimo da isto mišljenje dijeli podosta ljudi. Tamáš je rekao da poznaje sve ljude sa slike i da se često s njima druži.

Mi govorimo da smo mi ovdje već 1100 godina..to što se granice mijenjaju i što jednom vlada Moskva, drugi puta Berlin ili Strasbourg ili Bratislava, Prag, Budimpešta nas ne zanima. Mi smo ovdje doma. Zemlju koju smo dobili od naših predaka želimo prenijeti našim unucima. Nije Mađar taj čiji su djed ili baka Mađari, nego taj čiji će unuk bit Mađar. To je u našim očima Mađar.²⁴

Isti ljudi često sudjeluju u povorkama ili događajima koje su vezane za mađarske tradicije u gradu. Time se pokušava održati mađarska kultura na spomenutom prostoru i na taj se način Mađari simbolički povezuju s prostorom na kojem obitavaju. Zanimljivo je što kada uđete u lokal, zastava se nalazi u zatvorenom dijelu tako da je ne možete vidjeti. Imao sam sreće što je upravo tad prostor bio otvoren i tako mi se otvorila mogućnosti slikanja. Navodno se ta prostorija otvori kada se okupe stalni gosti i na taj se način odvajaju od ostalih koji možda prvi puta posjećuju pub. Kao što sam na početku napisao pozivajući se na Čapo i Zrnić (2011: 21), Tamášovom izjavom potvrdila se upravo teza trajanja autohtonosti na određenom prostoru. Mađari su na tom prostoru doma već 1100 godina čime se jača identitet ne samo prostora nego i ljudi koji ga nastanjuju.

Blaive i Oates-Indruchová (2013: 108) u svom radu spominju tri spomenika posvećena György Klapki, Milanu Rastislavu Štefániku te Mór Jókaiu. Kip generala Klapke danas se nalazi na glavnom trgu ispred gradske uprave i po autoricama simbolizira nekadašnji mađarski otpor prema Habsburškoj monarhiji dok Elena Mannová (2009: 197) vidi i transformaciju u simbolici kipa. Nakon rata isti je kip simbolizirao otpor prema novonastaloj Čehoslovačkoj. Na ovome mjestu bitno je ponovno spomenuti da je Slovačka mlada država koja je osnovana na prostoru nekadašnje Mađarske. Smatram da upravo kip Klapke simbolizira mađarsko domoljublje i otpor prema Slovacima koji su ipak na određen način „okupirali“ prostor nastanjen Mađarima. Na takav se način fizički prostor kroz sjećanja pretvara u simboličko mjesto koje naposljetku utječe na identifikaciju pojedinca i time i zajednice. S druge strane Slovačko domoljublje simbolizira General Štefanik čiji se kip danas nalazi ispred Matice Slovačke. Miroslav Mlatenec nasmijao se na činjenicu da se 150 metara od kipa Štefanika nalazi mađarski kralj na konju te takvo što smatra apsurdnim. General je bio članom Čehoslovačkog nacionalnog vijeća i uz to je sudjelovao u provedbi osamostaljenja Čehoslovačke. Stanovništvo je u novonastaloj državi htjelo kroz postavljanje kipa simbolički prikazati pripadnost svome narodu. Thrift (1997: 160) tako smatra da mjesta leže u srži naših

²⁴ Prema kazivanju Tamáša Molnára (1972.)

identiteta kao dio osjećaja pripadnosti nekoj zajednici u kojoj se „mi“ razlikujemo od „drugih“, ali u slučaju Komárna teško je odrediti tko pripada „drugima“. Ovisno o perspektivi „mi“ mogu biti Slovaci, s druge pak Mađari. Zbog toga i jedna i druga etnička zajednica prostor želi oblikovati po svom vlastitom viđenju kako bi se kroz njega identificirala.

Uz kipove generala spomenuo sam i Mór Jókai koji igra veliku ulogu u kulturnoj baštini grada. Jókai je bio mađarski romanopisac i dramatičar koji se rodio u nekadašnjem spojenom gradu. U Komárnu se danas može vidjeti mađarsko kazalište nazvano po njemu kao i kip ispred gradskog muzeja. Mannová (2009: 197) Jókai gleda upravo kao simbol mađarske kulturne baštine. Kip je izgrađen 1937. godine kada je Komárno pripadalo Mađarskoj, a izradu je financiralo stanovništvo grada. „Zašto slovački Štúr na primjer nema u Komárnu muzej?“²⁵ Teta je na to pitanje dala sarkastičan odgovor: „To je Slovak. Sve što je slovačko ne spada u jug.“²⁶ Ludovít Velislav Štúr bio je vođa Slovačkog narodnog preporoda i kodifikator slovačkog književnog jezika. Baka se jako ljuti na činjenicu da u Komárnu postoji muzej ispred kojeg se nalazi kip mađarskog pisca, a da s druge strane ne postoji jedan sa slovačkim.

Južna je Slovačka, gdje pripada i Komárno, oduvijek viđena kao prostor najčešće nastanjen Mađarima. Prema tome se stvaraju razne slike spomenute regije, a vanjski utjecaji, tj. „generalizirajući drugi“ kako ih naziva Mead, na kraju utječu i na samoidentifikaciju stanovništva. Teta mi je tako pričala da ostatak države Slovačke koji žive na jugu smatra Mađarima, te da ih taj prostor obilježava. „Uzalud ideš bilo gdje u Slovačku, ionako si samo Mađar.“²⁷ Rekla mi da je to razlog zašto dio građana na kraju i ne nauči slovački jezik, jer će ionako ostat Mađarima. No ako se iz Komárna uputite u Mađarsku, smatrat će vas tzv. *tóthima*²⁸ bez obzira jeste li pripadnik mađarske manjine ili ne. Prepričala mi je baka dvije anegdote koje se čine relevantnim na ovom mjestu i tiču se upravo generaliziranja koje je nastalo zbog prostorne pripadnosti. Često je bio slučaj da su se namirnice kupovale na drugoj strani mosta, u Mađarskoj, jer su bile jeftinije. Kako je baka stigla na kasu da plati račun, govoreći mađarski, djelatnica je odmah primijetila da baka dolazi iz Komárna, što je rezultiralo u tome da je komentirala s drugom prodavačicom kako su stigli *tóthi* jeftino kupovati. Kazala je kako ju je izdao *kuhinjski* mađarski, ali se i dalje ljutila zbog takve reakcije djelatnica u trgovini. Odmah je reagirala te je prodavačici odgovorila: „Možda sam s

²⁵ Prema kazivanju Veronike Pavlinkove (1951.)

²⁶ Prema kazivanju Marie Gyóriove Horváthove (1973.)

²⁷ Ibid.

²⁸ Tóth – mađarski naziv za sve slavene, često pogrdno

juga Slovačke veća Mađarica, rođena s precima nego Vi. Odakle ste Vi? Možda ste baš i Vi iz Slovačke. Ili Rumunjske. Ali su moji preci bili Mađari, znači ja sam i Mađarica i Slovakinja.“²⁹ U drugoj priči baka je s prijateljima iz Mađarske otišla u Komárno kupovati kopačke za djecu poznanika. Kako njezini prijatelji nisu govorili slovački, prodavačica je rekla sljedeću rečenicu: „Priljavi će Mađari sve pokupovati. Kod nas će sve kupiti i odnijeti u Mađarsku.“³⁰ Problem je bio u tome što je baka stajala iza svojih prijatelja i na tečnom je slovačkom prodavačici objasnila kako stvari stoje. Prema tome su južni Slovaci u Slovačkoj Mađari, a u Mađarskoj Slovaci. Miroslav Mlatenec povezao je takvo viđenje i sa sportom. „I košarkaši ili nogometaši, svejedno je...i dalje su to glupi Mađari. Kada idu sjevernije igrati, recimo za Nove Zamky, već je to loše..ili u Nitru, to je loše. K tome i tamo žive Mađari.“³¹ Prema tome se stvorila slika Komárna kao grada koji se nalazi negdje „između“, niti je slovački niti mađarski. Još kada uzmemo u obzir da su se velike tvornice poput brodogradilišta zatvorile, postavlja se pitanje propada li grad. Baka mi je pričala da u gradu osim Riekera ne postoje više tvornice kao nekada. Država prema njoj ne investira dovoljno u grad kako bi se razvijao, nego se radi upravo suprotno. Prema mišljenju bake i tete to je rezultat upravo predrasuda prema jugu, državna politika neće podržavati Slovake na jugu jer su to Mađari. No kada pogledamo Mađarsku s druge strane, postoje tu razni investitori koji po Komárnu kupuju zgrade i otvaraju obrte i time stvaraju radna mjesta. Za takve poslove je potrebno poznavanje jezika, što opet utječe na identificiranje stanovništva. Kako se stvaraju radna mjesta, često je slučaj da radna snaga dolazi iz Mađarske i nakon nekog vremena u gradu i ostane, što rezultira u sve većem broju mađarskih doseljenika u Slovačkoj, dok mladi Slovaci danas bježe iz grada zbog izgradnje karijere u ostatku Slovačke.

Prostor se može smatrati procesom kako to navode Čapo i Zrnić (2011: 30), koje spominju dvije komplementarne perspektive u međudjelovanju. Jedna od njih je perspektiva „društvene proizvodnje prostora“ što uključuje materijalno oblikovanje prostora. U slučaju Komárna spomenutu tezu možemo primijeniti na predstavljanje kipova koji simboliziraju pripadnost određenoj nacionalnosti. Tako kip Klapke u gradu predstavlja mađarsko domoljublje, slovačko predstavlja kip Štefanika. Druga je perspektiva fenomenološko i subjektivno iskustvo prostora, odnosno transformacija prostora društvenim razmjenama, sjećanjima i predodžbama. Pogledamo li mađarsku manjinu možemo reći kako se oni s

²⁹ Prema kazivanju Veronike Pavlinkove (1951.)

³⁰ Ibid.

³¹ Prema kazivanju Miroslava Mlatenca (1964.)

prostorom povezuju i identificiraju kroz sjećanja na povijest. Zbog toga se u gradu organiziraju razni događaji u kojim sudjeluju Mađari kako bi se upravo njihova veza s prostorom održala. Isto tako pojedinci vjeruju u postojanje Ugarskog kraljevstva te takvu ideologiju prenose s koljena na koljeno. Mađarska manjina kroz prostorno uređenje i putem sjećanja želi dokazati kako je Komárno njihov dom koji su Slovaci nakon osamostaljenja okupirali. Zbog toga mađarski nacionalisti ne priznaju Slovačku državu. S druge se strane Slovaci isto tako bore za grad te ga tako i pokušavaju oblikovati. U ovom slučaju Slovaci predstavljaju samo građane Komárna koji ne pripadaju mađarskoj manjini. Po kazivanjima sam saznao kako se ljute na državu koja ne ulaže dovoljno u razvoj grada. Razlog tome su predrasude koje su se stvorile tijekom vremena i kao rezultat toga jug se Slovačke često poistovjećuje s Mađarskom. Politika u ovom kontekstu igra veliku ulogu pogledamo li činjenicu da Mađarska investira u grad te otvara radna mjesta, dok je slovačka vlada, čini se, na neki način prepustila vođenje grada upravo Mađarima. Po tome vidimo upravo odnos prostora i moći gdje oblikovanje prostora uspostavlja upravo nadzor i kontrolu nad pojedincima. Takva oblikovana prostornost upravo djeluje na re/konstrukciju osobnog identiteta a time i zajednice.

Kako su Slovačka i Mađarska članice Europske Unije bitno je spomenuti i izgradnju novog mosta koji spaja nekadašnje povezane gradove. Gradnja mosta počela je tokom 2018. godine. Novac za njegovu izgradnju dolazi iz fondova Europske Unije. U prilogu slovačke televizije *Markize*, komentar daje premijer Robert Fico: „Želim ovakve projekte kao što je ovaj most koji ćemo izgraditi preko Dunava i koji će biti primjerom toga što mi zapravo mislimo u pogledu slovačko-mađarskih i mađarsko-slovačkih odnosa.“³² Mađarski je premijer Viktor Orbán također dao komentar: „Današnji je događaj primjer da će Dunav nas Slovake i Mađare spojiti, a ne odijeliti. Zajedno smo priznali da dva naroda mogu više podići, a Vi možete vidjeti da ove dvije države možemo spojiti sa željeznicama, plinovodima, cestama, mostovima. To je zapravo najveća pobjeda za stanovnike koji borave u tim gradovima.“³³ Po komentarima premijera most bi simbolizirao povezanost Mađarske i Slovačke, no zanimljiv je podatak da most grade Mađari. Na internetskoj stranici *Spravy* objavljene su informacije da je za gradnju mosta zaduženo mađarsko poduzeće H-M Duna hid za cijenu od 91,2 milijuna eura što je izbacilo slovačko poduzeće Vahostav – SK koje bi isti posao obavilo za skoro 20 milijuna eura manje. Tražio sam podatke o tome kako je mađarsko poduzeće pobijedilo u

³² Robert Fico u videu. URL: http://videoarchiv.markiza.sk/video/73198_komarno-a-komarom-bude-spajat-novy-most (26.01.2018.)

³³ Ibid.

natječaju za izgradnju mosta i tako sam pronašao podatak kako je vlasnik poduzeća koje gradi most bliski prijatelj mađarskog premjera Viktora Orbána. Po primjeru navedenog projekta i način na koji će se on realizirati, vidimo ponovnu nadmoć Mađara u gradu. Kroz gradnju mosta, profitirat će upravo država s druge strane, umjesto da je u obzir došlo domaće poduzeće iz Komárna, što bi doprinijelo gospodarstvu grada stvaranjem radnih mjesta.

Slovaci bi htjeli uređivati prostor kako bi prikazali da je Komárno slovački grad, no Mađari su ovdje duži vremenski period. Upravo ukorijenjenost Mađara na tom prostoru je u tolikoj mjeri bitna za njih, da grad žele „braniti“. Kao što sam ranije spomenuo, smatram da su Mađari ipak „jače“ povezani s prostorom grada. Slovaci su nakon osamostaljenja stigli te su se pokušali povezati s novim teritorijem, ali za takvo što je potrebno vremena, a vrijeme je trenutno na strani Mađara. Uz vrijeme, Mađari također imaju i financijska sredstva i njihovi državni organi (elita) igraju veliku ulogu u kontekstu grada zbog toga jer ga uz kombinaciju s jezikom mogu kontrolirati po potrebi. Smatram da bi trebalo za nekoliko desetaka godina ponovno provesti istraživanje kako bi se vidjele promjene. Postoji mogućnost da će sve isto izgledati i tada, no s globalizacijom i jakim utjecajem interneta može doći do velikih promjena.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog diplomskog rada bio je prikazati dinamičnu i složenu konstrukciju identiteta grada Komárna koji se kroz vrijeme razvio. Kroz povijest je dolazilo do dodira raznih kultura na tom prostoru što je utjecalo i na konstrukciju samog identiteta. Budući da sam se rodio u Komárnu, emotivno sam vezan za grad, što me navelo na to da provedem istraživanje kako bih ustanovio na koji se način identitet grada oblikuje kroz jezik i prostor. Činjenica je da priznata mađarska nacionalna manjina danas čini otprilike 70% ukupnog stanovništva grada, što je bila glavna pokretnica za odabir ovakve teme. Takvo što je rezultat povijesnih okolnosti, jer je grad većinu vremena bio dijelom Ugarskog kraljevstva ili moderne Mađarske. Komárno pripada Slovačkoj od 1993. godine, pa me tako zanimao život Slovaka i Mađara na jugu Slovačke.

U antropologij je identitet kao pojam prolazio kroz razna razmatranja. Danas se na pojam identiteta gleda kao konstrukt u koji mi unosimo značenja, on se konstantno mijenja, umnaža preko raznih diskursa, praksi i pozicija koje međusobno interferiraju. Upravo sam iz razloga dinamičnosti i konstantnih promjena odlučio istražiti konstruiranje identiteta od rođenja, upisa u školu pa sve do odrasle dobi i svakodnevnog života u dvojezičnom gradu. Mnogi faktori utječu na identitet grada, počevši od odabira programa na televiziji koji se gleda kod kuće, odabira škola, jezika na radnom mjestu, predstavljanje kipova pa sve do „političkih natezanja“ između Slovačke i Mađarske.

Smatram da najveći utjecaj na početak konstrukcije identiteta (kod djeteta) ima upravo jezik. Tako američki lingvist Fishman (1999: 39) smatra da ne postoji zamjena za vezu ljudi i jezika predaka. Po pričama ispitanika i statistikama su Mađari na prostoru juga Slovačke nastanjeni oko 1100 godina. Mađarski jezik se na taj način zadržao u Komárnu te se predaje s koljena na koljeno. George Herbert Mead (2004: 112) dao je svojim sociološkim pristupom dobar uvod u stvaranje identiteta. Njegove dvije faze „play“ i „game“ mogu se primijeniti na građane Komárna. Tako on smatra da se osoba razvija socijalizacijom, a socijalizacija podrazumijeva razgovor. U Meadovoj fazi „play“ dijete preuzima uloge iz okoline (od svojih roditelja). Zbog toga se moja baka ljuti na roditelje koji djecu ne uče slovački jezik u početku, nego samo mađarski. Ona sama smatra da se na taj način gubi slovački identitet, te se jača mađarski. Kada djeca upisuju vrtić ili školu dolazi do Meadove druge faze „game“. U toj je fazi bitna identifikacija s ciljem grupe na način da se postigne željeni cilj. Po podacima dobivenim na istraživanju cilj određuje mađarska vlada na drugoj strani mosta te na taj način

pokušava kontrolirati masu te uspostaviti nadzor na njima kako bi se promovirao i jačao mađarski identitet u gradu. Činjenica da Mađarska financira mađarske vrtiće, škole i fakultete rezultira u tome da velik broj građana svoju djecu iz financijskih razloga upisuje u takve institucije. Kao što sam prije spomenuo, slovački se jezik u tim školama uči vrlo malo. Po momem je mišljenju djeci koja tečno govore mađarski teško naučiti slovački jezik zbog velike jezične raznolikosti, što na poslijetku otežava budući život u Slovačkoj.

Velik dio moje obitelji tu činjenicu smatra tužnom, jer se u gradu gubi slovački jezik, makar njima ne smeta dvojezičnost u gradu, nego činjenica što se Slovačka ne trudi dovoljno kod promoviranja službenog jezika (primjerice, kako je baka navela, uvođenjem slovačkih pjesmica). Kada uzmemo u obzir i utjecaj medija koji stvaraju stereotipe o južnim Slovacima – na jugu su samo Mađari, nemoguće je sporazumijeti se tamo itd. – i povežemo tu činjenicu s Meadovom teorijom dodijeljenog identiteta koji zrcali sliku koju su si drugi napravili, do izražaja dolazi kontrola „generalizirajućih drugih“, što je na koncu cilj Mađarske. Htio bih se ponovno nadovezati na Istvana Jobbagya (2007: 152) te njegov podatak o 52 401 građana koji su deklarirani Slovaci s mađarskim materinskim jezikom. Sestrična mi je također spomenula kako mlade danas ne zanima što su po dokumentacij. Prema tim podacima moglo bi se zaključiti kako etnička deklaracija nije toliko bitna koliko materinski jezik. Verena Wecker (2009: 19) navodi u svom radu kako je uloga jezika bitna za identitet socijalnih grupa te navodi primjer nacija čiji se pripadnici identificiraju putem materinskog jezika.

Slično je stanje i nakon školovanja stanovništva kada ulaze u poslovni svijet. Mađarska država i ovdje igra veliku ulogu putem investiranja i otvaranja raznih tvrtki u Komárnu. Kao što mi je Miroslav Mlatenec pričao, često im je potreban tumač. Također sam naveo primjer vozača kamiona koji je pogriješio državu ili pak kada sam pitao za ključ od toaleta u gostioni. Na gradskom se zasjedanju također govori mađarskim jezikom što je za novinara sa sjevera bilo apsurdno i na takav je način dobio osnovu za širenje stereotipa i ponekad i lažnih informacija javnosti čime se gradi slika grada. spomenuti je video gospodina Daňa propitljiv. Po tome što se događa na snimci, sve izgleda kao da pripadnici mađarskih manjina odlučuju o budućnosti grada. Zastupnici govore mađarskim, imaju mađarska imena i prezime i koriste se dokumentima na mađarskom jeziku. No postoji mogućnost da su se ovdje dogodile prekrivene stvari. Razmišljao sam da je moguće da je Mađarska putem zastupnika iz Komárna i njihovim djelovanjem dosegla upravo svoj cilj – prikazati jug Slovačke kao dio Mađarske, u čemu im medij pomažu (oglas za posao na sjeveru Mađarske). Ne mislim ovdje na fizičke granice, više mi se čini da ovdje upravo putem jezika i činjenicom da je manjina

zapravo većina, riječ o diskurzivnom mijenjanju granica. Ovaj se rad ne bavi tom temom, no smatram da bi se zajednica i grad mogli istražiti kroz takvu perspektivu. No što se događa s fizičkim prostorom Komárna i granicom s Mađarskom?

Upravo je to razlog zbog kojeg sam uz jezik kod konstrukcije identiteta odabrao i prostor. Antropogeograf Nigel Thrift (1997: 160) naveo je kako mjesta leže u srži naših identiteta. Mjesta imaju svoja značenja koja se stvaraju putem ljudi koji su živjeli ili prolazili kroz ista, a ta se značenja mogu pronaći u ranim diskursima ali i u čvrstim oblicima. Po primjerima iz istraživanja vidimo pobunu mađarske manjine nakon osamostaljenja Slovačke 1993. godine s transparentima. Razlog tome mogu biti botaničke metafore, koje uvode Čapo i Zrnić (2011: 20), kojima se izražavaju veze ljudi i mjesta te se tako vezanost uz tlo poima kao ukorijenjenost u prostoru. Kada govorimo o kulturi ta se ideja prevodi u vrednovanje trajanja autohtonosti na određenom prostoru, iz koje se izvodi identitet ljudi koji ga nastanjuju. Zbog toga su se pripadnici mađarskih nacionalnosti bunili i kod predstavljanja kipa Sv. Ćirila i Metoda, jer navodno izobličuje njihovu povijest. Kada uzmemo u obzir činjenicu da Slovačka ne investira dovoljno u slovačke obrazovne ustanove (po podacima iz istraživanja), suprotnost se može vidjeti na uređenju prostora. Zrnić (2011: 20) spominje kako se prostor definira kao kulturna konstrukcija gdje se otvaraju pitanja kako se fizički prostor pretvara u simboličko mjesto, kako se prostor značenjski oblikuje te kakvog su značenja. Po mojem mišljenju preseljenje i predstavljanje kipa kršćanskih misionara možemo povezati s povezanošću Slovaka k vlastitom prostoru. Točna lokacija kipa predstavlja simbol zajedništva Europe, što bismo uz gradnju novog mosta mogli povezati s okretanjem prema budućnosti, tj. multikulturalnom gradu. Najbolji primjer za to je kompleks Europskog trga.

Pierre Bourdieu (2011: 16) svojim istraživanjem stigao je do zaključka da prostor može biti razumijevan tek kroz društvenu praksu, utjelovano bivanje, djelovanje i življenje u prostoru. Uz fizička sjećanja postoje i drugi načini povezivanja ljudi s prostorom. Tako primjerice možemo navesti kartu Ugarskog kraljevstva napravljenu od slika istomišljenika. Po kazivanju Tamaša takvoj zajednici fizičke granice nisu bitno, nego se fokusiraju na sjećanja kojima se odaje počast raznim mađarskim povorkama. Kao što Bourdieu navodi, povezanost prostorom doživljava se prirodnom i svetom i zbog toga mađarska manjina polaže pravo na teritorij na kojem žive.

Identitet je dinamičan, fleksibilan i stalno se mijenja. Na primjeru Komárna možemo vidjeti kako se ulaganjem Mađarske u razne institucije u Komárnu pokušava „mađarizirati“ identitet građana. Jezik ovdje igra presudnu ulogu samim time što većina, koja se ponekad

deklarira Slovacima, ipak odabire mađarski kao materinski jezik. U svakom slučaju kod nekih pojedinica postoji mogućnost odabira. Tako primjerice moja sestrična koja je Slovakinja ipak naginje na mađarsku stranu te ima u planu seobu u Mađarsku. Tamaš primjerice odgaja djecu elementima mađarske kulture, no na kraju će im ipak dati mogućnost odabira kada narastu. Grad je dvojezičan i prema istraživanju moji ispitanici nemaju ništa protiv toga, već im smeta vođenje države, što Mađarska iskorištava. Nije istina, kao što to medij govore, da se ne može sporazumijeti u gradu, makar postoje izuzetne situacije kada znanje mađarskog uveliko može pomoći. Mađarski jezik Slovaci smatraju stranim kao i bilo koji drugi, no izgleda kako mađarske manjine s jakim nacionalističkim stavom slovački jezik preziru čisto iz povjesnih razloga. Po mojem se viđenju Slovačka pokušava okrenuti prema Europi koja u svakom slučaju promovira multikulturalnost. Kako sam dobio informaciju da sve više Slovaka napušta grad jer na jugu ne vide budućnost, postavlja se pitanje hoće li jednog dana u gradu biti veći postotak mađarske manjine nego što je to danas. Uz investiranje Mađarske u slovački grad, otvaranjem radnih mjesta uz potrebu poznavanja mađarskog jezika, takva se slika sve više izoštrava. S druge strane ostatak države generalizira grad na jugu te su viđenja kako u gradu slovački jezik i ne postoji više. Time bi se moglo reći da država Slovake s juga ne cijeni u tolikoj mjeri – „i dalje su to glupi Mađari“. Takvim stavom se Komárno pretvara u mađarski grad. Borba za prostor po mom viđenju i dalje traje, ali za sada naginje k Mađarima. Medij ovdje igraju jednu od najvećih uloga, samim tim što jug Slovačke povezuju sa sjeverom Mađarske. Ako se takva informacija ukorijeni među građanima, takvo što bi se moglo i ostvariti. Upravo tu vidimo moć kontroliranja zajednica i moć koja se vrši nad njima. Ne možemo znati kako će se dalje stvari razvijati, ali za sada, po mojem mišljenju grad putem jezika i prostora pripada mađarskoj nacionalnoj manjini, slovački se nacionalni identitet sve više gubi, no još nije nestao. Ovaj se rad bavio jezikom i prostorom, no kako bi se identitet izoštrio, smatram da je potrebno istražiti i druge aspekte ljudskog života.

7. LITERATURA

- Adams, Tony E., Carolyn Ellis i Stacy Holman Jones. 2017. Autoethnography. U: *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*. 2017. John Wiley & Sons, Inc.
- Blaive, Muriel i Libora Oates-Indruchova. 2013. Komárno: a flagship of symbolic politics at the Slovak-Hungarian Border. *Revue d'études comparatives Est-Ouest* 44 (4), 93-121.
- Bugarski, Ranko. 2005. *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX
- Čapo, Jasna i Valentina Gulin Zrnić. 2011. *Mjesto, nemjesto*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku
- De Benoist, Alain. 2014. Što je to identitet?. *Vijenac* 526 URL: <http://www.matica.hr/vijenac/526/sto-je-to-identitet-23182/>
- Edwards, John. 2009. *Language and identity*. New York: Cambridge university press
- Eriksen Hylland, Thomas. 1994. *Ethnicity and nationalism*. Anthropological perspectives. London: Pluto press
- Filep, Bela. 2013. Sprache als Mittel der „Grenzüberschreitung“ – von Hürden und vom „Brücken bauen“ in multikulturellen Regionen der Slowakei und Serbiens. U: *Klagenfurter Geografische Schriften* 29, 114-125
- Fishman, Joshua A. 1999. *Language & ethnic identity*. New York: Oxford university press
- Grbić, Jadranka. 1998. Jezik i govor kao komponente pripadnosti zajednici. U: *Etničnost, nacija, identitet*, ur. Ružica Čičak-Chand i Josip Kumpes, 181-189. Zagreb: Naklada Jesenski i turk
- Grbić-Jakopović, Jadranka. 2014. *Multipliciranje zavičaja i domovina*. Hrvatska dijaspora: kronologija destinacije i identitet. Zagreb: FF press
- Gvozdanović, Jadranka. 2010. Jezik i kulturni identitet Hrvata. *Kroatologija* 1 (1): 39-57
- Jobbágy, István. 2007. *Ethnic changes in Slovakia between 1910 and 2001*. U: *Bulgarian-Hungarian Scholarly Forum II.*, Sofia 2007
- Kecskes, Laszlo. 1993. *Komárno/Komárom – Mesto na oboch brehoch Dunaj*. Komárno: DMP
- Mannová, Elena. 2009. Southern Slovakia as an Imagined Territory. U: *Frontiers, Regions and Identities in Europe*, ur. Ellis Steven G. & Esser Raingard, Pisa: Plus-Pisa UP, 185–204
- Mineur, Tanya Renee. 2013. *Die rolle der Mehrsprachigkeit bei der Identitätsbildung von deutschsprachigen Migranten in Südafrika*. Stellenbosch University
- Norton, Bonny. 2000. *Identity and language learning: Gender, ethnicity and educational change*. London: Pearson education Limited
- Petrović, Duško. 2006. Anatomija identiteta. Teorijsko problematiziranje identiteta. *Etnološka istraživanja/Ethnological Researches*: 209-259
- Potboj, Martina. 2016. Nasljedni jezik i identitet. *Romanoslavica* 52 (2): 205-2015

- Schröder, Konrad. 1995. Zur Problematik von Sprache und Identität in Westeuropa. U: *Europäische Identität und Sprachvielfalt*, ur. Harald Haarmann, 56-66. Tübingen: Niemeyer
- Thrift, Nigel. 1997. „Us“ and „Them“: Re-imagining Places, Re-imagining identities. *Consumption of Everyday Life*. London: Sage: 159-189
- Tomić-Koludrović, Inga i Sanja Knežević. 2004. Konstrukcija identiteta u mikro-makro kontekstu. *Acta Iader* (1): 109-126
- Wecker, Verena. 2009. *Sprache und Identität im Kontext der Migration schlesischer Aussiedler nach Deutschland*. Universität Münster: SASI Heft 15
- Wodak, Ruth. 2012. *Language, power and identity*. Cambridge University Press 45 (2): 215-233

Internetski izvori

- Augustin, Peter. 2010. Arogancia lokalnej moci. URL: <http://archiv.extraplus.sk/1256/arogancia-lokalnej-moci>
- Etički kodeks Hrvatskog etnološkog društva URL: <http://www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/o-nam/eticki-kodeks-hed-a/> (15.06.2018.)
- Komárno a Komárom bude spáť nový most. URL: http://videoarchiv.markiza.sk/video/73198_komarno-a-komarom-bude-spajat-novy-most (15.06.2018.)
- Komárno: sochu Sv. Cyrila a Metoda odhalili bez incidentov. URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/167361/komarno-sochu-sv-cyrila-a-metoda-odhalili-bez-incidentov/> (15.06.2018.)
- Maďarský prezident k nám nemôže - László Sólyom je nevítaná osoba 21.8.2009. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ljt3NS5TmGQ> (15.06.2018.)
- Nem értem ICOCRIM! Rokovanie zastupiteľstva v maďarčine?! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ufGUkAMEHEU> (15.06.2018.)
- Z južneho Slovenska sa stalo severne Maďarsko. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=P7ltoEXPsMY> (15.06.2018.)
- Zákony pre ľudí URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184> (15.06.2018.)

Popis kazivača

Igor Czirul (1966.), datum intervjua 01. srpnja, 2016. godine, Komárno

Veronika Pavlikova (1951.), datum intervjua 03. srpnja, 2016. godine, Komárno (Iža)

Maria Győriova Horváthova, datum intervjua 03. srpnja, 2016. godine, Komárno (Iža)

Tamáš Molnár (1972.) datum intervjua 08. srpnja, 2016. godine, Komárno

Miroslav Mlatenec (1964.) datum intervjua 03. srpnja, 2016. godine, Komárno (Iža)

8. PRILOZI

8.1. Slike

Slika 1. Panta Rhei – knjižara (Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 06.07.2016.)

Slika 2. Ploča o gradu na mađarskom, slovačkom i engleskom jeziku (Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 06.07.2016.)

Slika 3. i 4. Tamáš Molnár u gradskoj knjižnici (Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 06.07.2016.)

Slika 5. Karta sjeverne Mađarske po viđenju medija (Izvor: <https://www.youtube.com/watch?v=P7ltoEXPsMY> 28.02.2017.)

Slika 6. „Stariji sam od Slovačke“ (Izvor: <http://derstandard.at/1250691040022/Nach-Einreiseverbot-fuer-ungarischen-Staatschef-Krieg-der-Worte-zwischen-Ungarn-und-Slowakei> 02.03.2017.)

Slika 7. Nádvorie Európy (Izvor: http://www.ubytovanie-velky-meder.sk/files/galeria/mesto-komarno_4-1.jpg 02.03.2017.)

Slika 8. Mađarska zastava u Nemeckom domu (Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 08.07.2016.)

Slika 9. Karta Ugarskog kraljevstva (Izvor: Osobna fotografija, snimljeno 08.07.2016.)

8.2. Transkripti

1. Snimka 1 (08:31)

Miroslav Mlatenec: „I košarkaši ili nogometaši, svejedno je...i dalje su to glupi Mađari. Kada idu sjevernije igrati, recimo za Nove Zamky, već je to loše..ili u Nitru, to je loše. K tome i tamo žive Mađari.“

2. Snimka 1 (10:18)

Maria Győriova Horváthova: „Glavno mediji. Svugdje se u medijima govori: ovdje su Mađari. Imam primjerice kolegicu (...) koja bi htjela posjetiti Komárno jer od nas čuje kako je ovdje lijepo. Imamo lijepe stvari, povijesne spomenike, baštinu itd. (...) Izbjegavala je malo temu, nije se usudila pitati...na kraju je ipak pitala. Znaš što me pitala? Znaju li tamo ljudi i slovački? (...) Mogu se tamo sporazumjeti na slovačkom? Normalno je bila uvjerena da će doći u Komárno i da se neće moći sporazumjeti na slovačkom. Pa za Boga, rođena sam u Komárnu, tu živim, vjerna sam Slovakinja. Znam i mađarski, uzimam ga kao strani jezik. (...) Ti kad dođeš, nemaš niti najmanji problem sporazumjet se na slovačkom. (...) Godinama nije dolazila u Komárno samo zbog toga jer iz medija i politike dolazi: Komárno je Mađarska.“

3. Snimka 1 (29:45)

Veronika Pavlikova: „Jedna obitelj ima dijete koje kreće u prvi razred. Obitelj je miješana mađarsko-slovačka. Prijavim ga u slovačku školu? Dilema. Ili u mađarsku? Prijavim ga u slovačku školu. Moram nakupovati bilježnice, trenirku, knjige, olovke, sve. Nemam od čega jer imam plaću od samo 300 eura. Prijavim ga u mađarsku školu? Ne moram ništa kupovati jer nam škola sve daje. Mađarska podržava mađarske škole. Prijavit ću ga u mađarsku školu jer ne moram ništa kupovati. Tako se dijete mijenja iz Slovaka u Mađara. S tog djeteta nastaje Mađar.“

4. Snimka 1 (32:46)

Maria Győriova Horváthova: „I mi kada smo upisivali Veroniku u prvi razred...po meni uopće nije bilo upitno, očito slovačka škola. Ali već roditelji Žoltia pitali su zašto ne u mađarsku, pa Győriova si. Njihova je obitelj mađarska, a ja kažem da smo u Slovačkoj. Doma je naučila mađarski, ali ide u slovačku školu. Ima veći odabir srednjih i visokih škola i može ih upisati bilo gdje u Slovačkoj. (...) Ali kad bi doma naučila mađarski i uz to je pošaljem u mađarsku školu, nema šanse da nauči lijepo govoriti slovački. Ali tu postoji i dilema. Da nemamo novaca, naravno da bih je poslala u mađarsku školu samo zbog toga što su mađarske škole podržavane sa strane Mađarske.“

5. Snimka 1 (34:04)

Miroslav Mlatenec: „I ja radim u mađarskoj firmi tu u Slovačkoj. U mađarskoj, ne slovačkoj. Moram znati mađarski jezik jer bi dobio otkaz kada ga ne bi znao. Cijela je firma mađarska iz Mađarske. (...) Tamo ni ne komuniciraju na slovačkom, uopće ništa, apsolutno ništa. Kada dođe kamion potreban je tumač.“

6. Snimka 1 (38:41)

Veronika Pavlinkova: „Kada upišem dijete u prvi razred, ja ga moram podučavat i kod kuće. Uči u školi, ali s njim moram učiti i doma...abecedu i sve i to na mađarskom. Onda se ja mađariziram u tih 9 godina, ali nakon tih 9 godina kud dalje? U Mađarsku, jer samo mađarski zna, jer u mađarskoj se školi malo uči slovački jezik kao strani jezik. (...) Ako kod kuće ne nauči slovački, to dijete neće znati jezik, samo mađarski. Nakon što završi 9 godina, maturira na mađarskoj gimnaziji, jer slovački ne zna... kud nakon toga na fakultet?U Mađarsku. I na taj način slovačka država gubi stanovnika, ali i cijelu obitelj jer su se svi mađarizirali, jer 9 godina učim dijete govoriti mađarski.“

7. Snimka 1 (40:27)

Veronika Pavlinkova: „Kada imam mogućnost upisati dijete u slovačku školu, ono gleda slovačku televiziju, slovačke crtiće, slovački folklor, slovačke stare filmove...podržava slovačku kulturu. Ja ne gubim ništa, ja sam Slovak. Svejedno je imam li supruga Mađara, jer usmjeravam to dijete na slovački jezik. (...) Kod kuće slobodno nauči mađarski kao što su moja djeca naučila mađarski..kuhinjski jezik.“

8. Snimka 1 (41:23)

Maria Győrioiva Horváthova: „Kod nas je bio slučaj, Veronika se rodila, a kad sam bila kod kuće na porodiljnom i kad bi dolazili ovamo govorili bi mađarski, kod kuće isto tako. Išla sam prijaviti Veroniku u slovački vrtić i u tom trenutku, dan prije toga, naučila sam je „Dobro jutro.“ i „Doviđenja.“. Ovo su bile jedine dvije rečenice koje je Veronika znala reći na slovačkom. Uopće nije znala slovački. Ali...razmišljala sam...da, udala sam se za Mađara, živimo na ovom prostoru, ali sam Slovakinja i uvjeren sam o tome da smo u Slovačkoj. (...) Pohađala je slovački vrtić i kada je bio prvi roditeljski, učiteljica je ukazala na to da imaju dvoje djece slovačke nacionalnosti koja ne govore slovački, a Veronika je bila jedna od njih. To znači da ja kao Slovakinja, koja živi na jugu, tri sam godine vlastito dijete odgajala na mađarskom jeziku. (...) Ona je za mjesec, dva savršeno naučila slovački jezik i od tada sa mnom govori slovački, s ocem mađarski. I sve je bilo u redu. (...) Ali kada bi tada razmišljala na način: ok, znaš mađarski, po tome ideš u mađarsku školu...ja mislim da bi to bila greška, ipak smo nekakav narod.“

9. Snimka 1 (01:22:50)

Veronika Pavlinkova: „Možda sam s juga Slovačke veća Mađarica, rođena s precima nego Vi. Odakle ste Vi? Možda ste baš i Vi iz Slovačke. Ili Rumunjske. Ali su moji preci bili Mađari, znači ja sam i Mađarica i Slovakinja.“

10. Snimka 2 (04:53)

Tamáš Molnár: „Mi govorimo da smo mi ovdje već 1100 godina..to što se granice mijenjaju i što jednom vlada Moskva, drugi puta Berlin ili Strasbourg ili Bratislava, Prag, Budimpešta nas ne zanima. Mi smo ovdje doma. Zemlju koju smo dobili od naših predaka želimo prenijeti našim unucima. Nije Mađar taj čiji su djed ili baka Mađari, nego taj čiji će unuk bit Mađar. To je u našim očima Mađar.“

11. Snimka 3 (01:35)

Igor Czirul: „Od desetero djece, kunem se Bogom, od desetero djece..idem dolje, ispred stambene zgrade nalazi se dječje igralište, niti jedno dijete ne zna slovački. Mala je toliko tužna zbog toga.“